

Mak Jisas Krais Manö Aij u Mak kalि kliñ rika

*Jon Bi Ņig Pak Ņeb u God manö hag ūimidöp
(Mad 3:1-12; Luk 3:1-18; Jon 1:19-28)*

¹ Jisas Krais, God Ņi nipe manö aij u hagnig gabin. ² God hadame nöp Ņi nipe Jisas Krais nip manö haga rö, bi God manö hagep Aisaia, manö anibu God Manö kalि kliñ rikom haga,

“Nöy! Bi manö yad ud arep u, nöd hag yunö amöm,

adan nöp u līk gī aij gīnab. *

³ Bi anibu, ram m̄inöy n̄ibi bi iru midagpal, ram m̄inöy kabö nöp midöp aŋ au am midöm, wīñ alöm hagnab,

‘Bi Kub u auab! Adan s̄ir gīlaŋ gīyaŋ gī midainim gau,

dum goł pīlu gī midainim gau, bīnig ral aij gīmim,’ a gīnab,” a ga. *

⁴ God manö hagep bi anibu nöd anig haga rö nöp me, Jon bi Ņig pak Ņeb u amöm, ram m̄inöy n̄ibi bi iru midagmidal, ram m̄inöy kabö nöp midmidöp aŋ au midö n̄iŋöl gī, n̄ibi bi gau aulö, kalip manö hag ūöm hagmidöp, “Nan si nan naij gīpim gau, n̄ihön gīnig anig gīpun, a gīmim, arö gīpe yad kalöp ūig pak ūinö, God nan si nan naij gīpim gau n̄iŋöm arö gīnab,” a gīmidöp. *

* **1:2:** Mal 3:1 * **1:3:** Ais 40:3 * **1:4:** Ap 13:24; 19:4

5 Nipe anig hagö nijööl git, nibi bi ram minöön Judia yop anib gau mideila gau abe, Jerusalem nibi bi mideila gau abe, kale magöjhalö manö nip u nijnjig arla. Amöm, nan si nan naij gitmidal gau, hag waiö lflö, Jon kalip nijg Jodan aŋ au nijg pak ña.

6 Pen Jon walij nipe u, kaj kamel uŋ udöm gitla walij ap yimom, kaj kau hañ dip nagit aŋ u pit lig limidöp. Nan nijeb nipe u, jon habladit u abe, bom nijg u abe nijmidöp. * **7** Nipe nibi bi gau kalip hagmidöp, “Bi yip hain auab u, nipe yad ro wasö; nipe bi kub yabitt, yad bi pro. Yad nijp nijno nable gitnab. Yad am söl au kugom yimem ma rirup nipe u nagit hubiknam ro lagöp. * **8** Yad kalöp nijg nöp pak ñabin u pen nipe apöm, kalöp Ana Ut u nöp pak nijnab,” a ga.

*Jon Jisas nip nijg pak ña
(Mad 3:13-17; Luk 3:21-22)*

9 Pen ñin ap, Jisas Nasared daun, ram minöön Galili midmidöp u arö göm, Jon mideia au auö, Jon Jisas nip nijg Jodan aŋ au nijg pak ña. **10** Nip nijg pak ñö, Jisas nijg gol au laŋ amöm nijja, kumi kabö adö laŋ pıral hiikkö, God Ana u yaur dapo ro, Jisas nip u git aua. **11** Anig göl u git auö nijööl git, manö ap kumi kabö adö laŋ au nibö apöm haga, “Ne Ñit midmagö yad yabitt. Nöp nijno, yip aij yabitt göp,” a ga. *

*Seden apöm Jisas nip co co ga
(Mad 4:1-11; Luk 4:1-13)*

* **1:6:** 2Ki 1:8; Mad 11:8 * **1:7:** Ap 13:25 * **1:11:** Sam 2:7;
Ais 42:1; Mad 12:18; Mak 9:7

12 Pen magö anibu nöp, God Ana u Jisas nıp hag yuö, ram mìnöj kabö nöp mìdmìdöp aŋ gau amöm, **13** ñin unbö ñin juöl mihöp (40) au mìdeia. Anib gau mìdö nijnöl gi, Seden, “Jisas nıp ginö, manö yip u hain göm, naij gaŋ,” a göm, apöm hagmìdöp. Ram mìnöj mìdmìdöp migan anibu ke kain nan gau nöp mìdmìdöp. Pen ejol gau apöm, Jisas nıp abad mìdmìdal. *

Jisas God manö aij u hag ñi mìdeia

14 Pen hainö gapman bı kub Herod Jon nıp nagı la nijnöm Jisas nipe ram mìnöj Galili amöm, God manö aij u nibi bı gau kalıp hag ñöл gi haga, * **15** “God nibi bı udöm kumi kabö adö laŋ au abad mìdeinab ñin hain pör abad mìdmìdim u, miñi auöp! Nan si nan naij giþim u, nihön giñig anig giþun a giþim arö giþim, God manö aij u, nijnö hagöp a giþim, nij udmim,” a ga. *

Jisas bı nipe mihau mihau uda (Mad 4:18-22)

16 Jisas Ñig Wanjö Galili goł au padiöl gi nijə, bı kabsał udep madöl mihau, kabsał udul a giþil, uben ap ud ñig aŋ yan yumil mìdailö. Bı mamil anib mihau hib kale mihöŋ u, Saimon aip Edru aip. **17** Jisas kalıp mihöŋ nijnöm haga, “Aulö, yad aip ajun, yad kalöp mihöŋ hag ñi aij giñö, nibi bı udep bı mihau mìdeinabil,” a ga. **18** Hagö, nijnö hagöp, a giþil, uben gau arö giþil, Jisas aip arlö.

19 Pen Jisas yop pro magö ap amöm nijə, Sebedi ñi nipe Jems aip, Jon aip ñig magib migan u

* **1:13:** Sam 91:11-13 * **1:14:** Mak 6:17 * **1:15:** Mad 3:2

m̄döl gi, uben pa gi dö ga u, al dör göl gi m̄dailö.
20 Jisas kalip m̄ihöj n̄ijöm haga, “Kale m̄ihöj auil e!” ga. Jisas anig hagö, kalpe mamil m̄ihau n̄ijmil, nap n̄ip wög gi ñeb bi r̄imnap aip kalip ñig magib adö au arö ḡimil, Jisas aip arlö.

*Kijaki bi ap nip abaj ala u, Jisas hag höj yua
(Luk 4:31-37)*

21 Pen kale daun pro Kapaneam amöm, Juda God n̄ip sabe gep mañu, Jisas Juda magum gep ram raul m̄igan yan amöm, God Manö u hag ñö,
22 niibi bi gau n̄ijöm, pa gitli göm hagla, “God lo manö hag ñeb bi gau hagpal rö hagagöp; niipe bi kub yabił n̄ij aij göm hagpal rö hagöp,” a gitla. *
23 Pen magö anibü, bi kijaki abaj ala ap, magum gep ram raul m̄igan anibü m̄ideia u blałö göm haga, **24** “Jisas bi Nasared nibö! Ne hanip nihon ḡinig auban? Hanip kijaki gau al pak linig auban aka? Yad nöp n̄ijbin, ne God Ni Uł niipe u,” a ga.
*

25 Hagö, Jisas pen kijaki bi anibü abaj ala u n̄ip manö kłö hagöm haga, “Manö hagagmön! Bi u n̄ip arö gitmön, höj aru!” a ga. **26** Jisas anig hagö, kijaki anibü bi u n̄ip ud git git göm, wiñ kub alom, höj ara. * **27** Jisas anig gö, niibi bi m̄ideila gau aiö yabił göm, manö hag n̄ij hag n̄ij göm hagla, “U nihon? Bi i manö gitson nibö manö adö ap dauöp aka? Niipe bi piđöj halö. Kijaki aiön pi gau manö niipe udöm hagöp rö gitpal,” a gitla. **28** Niibi bi gau anig hagöl gi, Jisas kijaki aiön

* **1:22:** Mad 7:28-29 * **1:24:** Mak 5:7 * **1:26:** Mak 9:26

pi hag höj yua manö anibū, ram mīnöj Galili gau magöñhalö hag nīlō ara. *

*Jisas gö, Saimon nībor nīp kamīn la
(Mad 8:14-15; Luk 4:38-39)*

²⁹ Pen Jisas, Jems, Jon, Saimon, Edru, kale Juda magum gep ram u arö göm, höj amöm, Saimon aip nīmam Edru aip ram kale u arla. ³⁰ Ram amjaklö, Jisas nīp hagla, “Saimon nībor nīpe hañ romanj u mab rö inö, han mīdöp,” a gīla. ³¹ Haglö, Jisas am nīmagö kīd nīpe u udöm ud urak nö nīñjöl gī, hañ nīpe mab rö ineia u kamīn la nīñjom adiñ nan magö kalip nā.

*Jisas gö, nībi bī iru nöp kamīn la
(Mad 8:16-17; Luk 4:40-41)*

³² Pen sīdö wad ara magö u, nībi bī nan ga gau abe, nībi bī kījaki aban ala gau abe, Jisas gö kamīn lan, a göm, Jisas mīdeia au daula. ³³ Daun pro Kapaneam nībi bī gau magöñhalö apöm ram ajöj ił höj nö löyan adö nīj mīdeila nīñjom ³⁴ nībi bī iru nöp nan ga gau, Jisas gö, kamīn la. Kījaki aiön pi aban ala gau iru nöp hag höj yua. Pen kījaki aiön pi anibū gau Jisas nīpe bī an nīj aij gīla rö, Jisas kalip, “Manö gagmim,” a göm, hag höj yua. *

*Jisas mīgan ap ke amöm, Nap nīp sabe göl gī
mīdeia
(Luk 4:42-44)*

³⁵ Ruö, Jisas hilim halö yabılı uraköm, ram hana u arö göm, daun anibū abe arö göm, am mīgan

* **1:28:** Mad 4:24 * **1:34:** Mak 3:10-12

ap ke amöm, Nap nipa sabe göl git mideia. * 36 Pen bi nipe Saimon, bi nipe rimnap aip, Jisas mai, a göm, nipa ulhai niñníg arla. 37 Jisas nipa ulhai niñ dam niñjom hagla, “Nibi bi magöñhalö nöp mai, a göm, ulhaiaböl,” a gitla. 38 Anig hageila, Jisas haga, “Hon ram riliig aglö rimnap halö söl aui arun. Yad aubin u, nibi bi ram miñöñ miñgan gau gau kalip manö hag niñnam, a gem, aubin,” a ga. 39 Anig hagöm, ram miñöñ Galili anj gau git ajöл git, am Juda magum gep ram raul gau amöm, God Manö hag nöл git, kitjaki aiön pi nibi bi kalip aban ala gau hag höñ yua. *

*Jisas, wös hapeb la bi ap gö, miłep ga
(Mad 8:1-4; Luk 5:12-16)*

40 Wös hapeb la bi ap, Jisas mideia au apöm, kugom yimöm, haga, “Ne wös yip u kamitñ lanj, a ginabön u, kamitñ linim,” a ga. 41 Anig hago, Jisas nipa mög niñjom niñmagö miñlobö löm bi anibu nipa ud niñjom haga, “Yau, ginabin. Kamitñ li,” a ga. 42 Nip ud niñö aditñ kamitñ la. 43-44 Pen Jisas bi anibu nipa manö klo hagöm haga, “Adan an gau nibi bi rimnap kalip niñmön, Jisas yip gö kamitñ lop, a gitmön, hagamön. Kabö rö nöp ammön, bi God nipa nan sabe gep u nipa hañ roman ne u yammön hagmön, ‘Wös hapeb yad u kamitñ lop,’ a gitmön. Anig hagmön, Mosis nöd haga rö, nan rimnap dam bi God nipa nan sabe gep bi u niñmön, nipe pak God nipa sabe git nö me, nibi bi gau, bi u miñni kamitñ lop, a göm, niñnaböl,” a ga. Jisas manö anibu nöp hagöm bi u hag yuö ara. * 45 Jisas

* 1:35: Mad 14:23; Mak 6:46 * 1:39: Mad 4:23; 9:35

* 1:43-44: Lep 14:1-32

anig haga u pen bi anibu nipe amom, nibi bi gau abonamö hag ño ara. Anig gö, Jisas daun gau waiö ajainim rö lagö, nipe amom nibi bi iru midageila an gau nöp midö nijölgit, nibi bi ram minög gau gau magöñhalö nip nijenig aumidal.

2

*Jisas gö, ñin ma kaña ga bi ap kamij la
(Mad 9:1-8; Luk 5:17-26)*

1-2 Ñin midöp nöp padiö nijölgit Jisas kauyan daun pro Kapaneam auö, Jisas ap midöp ram nipe u, a gitlö, nibi bi iru nöp apöm gitlö gitlö, ram raul manö hag ñeia migan u sisit göm, ajöñ it höñ adö au yan u rö nöp sisit yöl ga. Pen Jisas kalip God Manö hag ñit mideia. **3** Jisas kalip hag ñit midö nijölgit, bi unbö yigwo milö u bi rimnap aip, bi ñimagö ma kila ga ap ilöñ löm, dapöm Jisas mideia au daula. **4** Apöm nijla, nibi bi sisit göl mideila nijöm bi ñimagö ma kaña ga u nip dam ram adö lan amom, ram an au ud mol juöm yulö, Jisas mideia yan luga. **5** Pen kale Jisas gö kamij linab, a göm, gasi nij udla u nijöm Jisas haga, “Ñit yad. Nan si nan naij gitpan gau nijem arö gabin,” a ga.

6 Anig hagö, Juda lo manö hag ñeb bi rimnap asik mideila gau, gasi kale gau nöp nijöm hagla, **7** “Bi i nihön ginig, God nip hag juöm, manö piral hagab? Nibi bi gau nan si nan naij gitlö, bi ap pri kalip u lik git yunim rö lagop; God nöp me anig ginab,” a gitla. **8** Pen gasi nijla anibu, adin Jisas ke nijöm haga, “Kale nihön ginig gasi anibu rö nijabim. **9** Bi ñimagö ma kila göp u

nip nihön hagnö, kalöp aij gınab? Nan si nan naij gıpan u niñem arö gabin, a gınö, kalöp aij gınab; aka, urakmön köp ne u wıníg ud aru, a gınö, kalöp aij gınab? ¹⁰ Yad gınö, kale niñnabim, Bi ñi nipe mìnöñ naböñ ił i aunö u, gası yad ke niñem auagnö. God hago aunö u me, nan si nan naij gıpal u niñem arö gınabin, a gınabin u, arö gınabin,” a ga. ¹¹ Anıg hagöm, bi ñımagö ma kıla ga u nip haga, “Yad nöp hagabin, urakmön, köp ne u wıníg udmön ram aru,” a ga. ¹² Jisas anıg hago, niñi bi bı niñi mìdlö niñöl git, bi anıbu uraköm, köp bad nipe u wıníg udöm hada. Anıg gö niñjom, niñi bi gau magöñhalö aiö yabił göm, God hib nipe u haglö adö arö niñöl git, hagla, “Nöd nan anıbu rö ap gitlö, hon niñagmıtun,” a gitla.

*Jisas Lipai nip wiñala
(Mad 9:9-13; Luk 5:27-32)*

¹³ Jisas kauyan amöm, ñig Wanö Galili goł au ajeia niñöl git, niñi bi iru nöp niñjom mideia au ap magum geila niñjom Jisas kalıp God Manö hag ña. ¹⁴ Jisas manö hag ñi pis göm, adan aŋ au amöl git niñja, Alpias ñi nipe Lipai, bi dakıs udep bi ap, wög gımídöp ram raul mıgan u asık mideia. Jisas nip niñjom haga, “Auö, yad aip arul,” a gö, uraköm Jisas aip arlö.

¹⁵ Jisas pen, bi nipe gau aip am Lipai ram u nan niñlö niñöl git, bi dakıs udep gau abe, bi nan si nan naij gitla gau abe, Jisas aip ajeila rö, am jım nöm nan niñeila. ¹⁶ Bi lo manö hag ñeb bi Perisi rımnap, Jisas nipe bi dakıs udep gau aip, bi nan si nan naij gımidal gau aip mıdöm nan niñeia u niñjom, bi nipe gau kalıp hagla, “Jisas nihön gınig

bi dakis udpal gau aip, bi nan si nan naij gipal gau aip asik middöm nan ñiñab?” ö gila. *

¹⁷ Hageila, Jisas manö anibu ñiñöm haga, “Nibi bi kamin midpal gau, wös wameb bi ñiñnig aragal; nibi bi nan göp gau nöp wös wameb bi ñiñnig arbal. Anib u rö, nibi bi, gi aij gipun, a gi gasi ñiñbal gau, kalip udnig auagin; nibi bi, nan si nan naij gipun, a gi gasi ñiñbal gau, kalip udnig aubin,” a ga.

*Nan magö hil gep
(Mad 9:14-17; Luk 5:33-39)*

¹⁸ Jon bi nipe gau abe, Perisi kai bi kale gau abe, ñin rimnap God nip sabe göl gi nöp middaiun, a göm, nan ñiñagmidal. Ñin ap kale anig geila u ñiñöm nibi bi rimnap apöm Jisas nip hagla, “Jon bi nipe gau abe, Perisi kai bi kale gau abe, ñin añ añ nan ñiñagpal. Pen bi ne gau, nihön ginig anig gagpal?” ö gila. ¹⁹ Hageila, Jisas manö hod rikkom haga, “Bi nibi udnig ginab bi ap, nimdamam nipe gau aip middöm, aij gö ñiñöl gi mideinabol u me, nan magö arö gagnabol. ²⁰ Pen hainö, nibi bi rimnap apöm, bi kale anibu nip ud areinabol u, mög gö, ñin anibu nan ñiñagnabol. ²¹ Pen walij gisön nibö bad ap udöm, walij asööl göm pa gi dö ginab ramö u al udlö, walij gisön u klö middöл gi, walij asööl ginab u pak gi dö göm, walij kale u rapin nöp pa gi dö gö arnab.

²² “Ñig wain u, u rö nöp. Ñig wain kamin u udöm, kaj meme hañ nöd nibö migan u hoñ gi lagpal. Pen nihön: hoñ gi löm mame ñilö, kaj

* **2:16:** Mad 11:19

meme hañ u bïñ hagöm, pak gï dö göm hoñ gï am haknab. Anïb u me, ñig wain kamïñ u, kaj meme hañ kamïñ mïgan u nöp hoñ gï lep,” a ga.

Bï ñi nïpe God nïp sabe gep ñin u Bï Kub midöp

²³ Hainö Juda God nïp sabe gep ñin kale ap, Jisas bï nïpe gau aip wid wög anj au padiöl gï, bï nïpe gau wid magö rïmnap rïköl gï areila. ²⁴ Anig gilö, Perisi bï gau nïñöm, Jisas nïp hagla, “Mïñi God nïp sabe gep ñin hon wög gagep u, bï ne gau anig göl wög göm lo hon rïb juaböl,” a gïla.

* ²⁵ Hageila, Jisas haga, “Bac Depid hadame nöp kïyö lö ga aiud kalï kliñ rïkla u, kale nïñagpim ar?

* ²⁶ Hadame nöp bï ne Abiada God nïp nan sabe gep bï kub yabïl midmidöp ñin u, Depid bï nïpe gau aip kalip kïyö lö, God sabe gep ram u amöm, bred nïbi bï yïharïñ gau ñiñagpal, bï God nïp nan sabe gep bï gau nöp ñiñbal u udöm, bï nïpe gau kalip ñö ñiñla. *

²⁷ “God nïpe ñin yïharïñ midep manö u nöd hagöm, hainö nïbi bï gï laga; nïbi bï gï löm, ake löm mid aij gïlanj, a göm, ñin ap yïharïñ midaiöl, a ga. * ²⁸ Anïb u, hon nïñbun, Bï Ñi nïpe God nïp sabe gep ñin u abe Bï Kub midöp,” a ga.

3

*Jisas bï ñi magö kïla ga ap, God nïp sabe gep ñin u gö, kamïñ la
(Mad 12:9-14; Luk 6:6-11)*

* ^{2:24:} Dud 23:25 * ^{2:25:} 1Sa 21:1-6 * ^{2:26:} Lep 24:5-9

* ^{2:27:} Dud 5:14

¹ Ñin ap pen, Jisas kauyaŋ Juda magum gep ram u amöm nɪŋa, bɪ ñɪmagö kiła ga ap ram raul mığan anıbu ap mideia. ² Nibi bɪ mideila gau rı̄mnap, Jisas nɪhön rö gö, nɪp dam manö kub hagun, a göm, bɪ anıbu God nɪp sabe gep ñin i gö kamıñ lınab aka göm, agamıj nɪn ij halö li mideila.

³ Jisas pen bɪ ñɪmagö kiła ga u nɪp haga, “Urakmön, aui au,” a ga. ⁴ Hagö, nɪpe mideia au gılaŋ auö, Jisas nɪbi bɪ anıb gau kalıp haga, “God nɪp sabe gep ñin u nɪhön gep? Aij gep aka naij gep? Nibi bɪ gau kalıp mög nɪŋun gıno kamıñ aröl, aka gası naij nɪŋun arö gıno, umöl?” ö ga. Hageia, kale nɪp pen manö ap hagagla. * ⁵ Jisas manö udagun, a göm, nɪŋla bɪ anıb gau, Jisas kalıp nɪŋö, mulu luga. Jisas kalıp gau gau nɪŋ damöm sılık la. Anıg göm, bɪ ñɪmagö kiła ga u nɪp haga, “Ñɪmagö ne mılöbö li!” a ga. Hageia, ñɪmagö mılöbö lö nɪŋöl gɪ, kamıñ la. ⁶ Anıg ga nɪŋöm, bɪ Perisi Juda magum gep ram u arö göm, Herod bɪ nɪpe gau mideila au amöm, manö hag nɪŋ hag nɪŋ göm, “Jisas nɪp aige gun al pak lun?” ö gıla. *

Nibi bɪ iru nöp Jisas hain gıla

⁷⁻⁸ Jisas pen bɪ nɪpe gau udöm, amöm Ñıg Wanjo Galili goł au am mideila. Pen nɪbi bɪ Galili nɪbö iru nöp nɪp hain göm aula. Nɪpe nan nɪhön nɪhön gımidöp adö u haglö gau arö nɪŋöl gɪ, Judia nɪbi bɪ rı̄mnap, Jerusalem nɪbi bɪ rı̄mnap, ram mınöñ Idumia nɪbi bɪ rı̄mnap, ñıg Jodan böñ lödaŋ nɪbi

* **3:4:** Luk 14:3 * **3:6:** Mad 22:15-16

bì r̄imnap, daun kub m̄höp Daia Saidon n̄ibi bì r̄imnap, n̄ibi bì iru yabił Jisas n̄ip n̄iñníg aula. **9-10** Jisas n̄ibi bì iru nöp gö, kamıñ la u me, n̄ip ud n̄iñno kamıñ lññm, a göm, n̄ibi bì iru n̄ibano yabił apöm, n̄ip ciro ciro ñöl ḡi auö, bì n̄ipe gau kalıp hagö, ñig magib ap ud l̄ila. * **11** Pen n̄ibi bì kijaki aiön pi nan n̄ihön aban ala gau, Jisas n̄ip n̄iñjom, m̄inöñ yan lug paköm, manö kub hagöm, “Ne God Ñi n̄ipe!” a ḡimidal. * **12** Jisas pen kijaki aiön pi gau kalıp manö klö hagöm haga, “Yad Bi an m̄idpin u waiö hagagmim wasö,” ga. *

*Jisas bì n̄ipe unbö m̄igan lañ uda
(Mad 10:14; Luk 6:12-16)*

13 Pen Jisas ram m̄inöñ nö ap amöm, bì n̄ipe udniç ga gau hagö aueila haga, **14** “Yad kalöp bì unbö m̄igan lañ udpin u, kale yad aip ajmim, bì manö yad ud arep gau m̄idmim, kalöp hag yunö, ammim n̄ibi bì gau kalıp God Manö aij u hag ñiñabim. **15** Yad kalöp hagabin u me, kijaki aiön pi nan gau u rö nöp hag yunabim,” a ga. **16** Jisas bì n̄ipe uda anib gau hib kale me, ap Saimon, hainö Jisas hib n̄ipe ap Pida a ga. * **17** Ap Jems, n̄imam ap Jon, nap kalpe m̄ihöñ hib u Sebedi. Jisas kalıp m̄ihöñ Boanerges a ga. Hib anibu il u “R̄imu Bi”.

* **18** Bi n̄ipe ap Edru; ap Pilip; ap Badolomyu; ap Madyu; ap Domas; ap Jems, Alpias Ñi n̄ipe; ap Padias; ap Saimon, n̄ip Saimon Selod a ḡimidal.

19 Pen ap Judas Iskariod. N̄ipe me hainö Jisas n̄ip mumug ga.

* **3:9-10:** Mad 14:36 * **3:11:** Luk 4:41 * **3:12:** Mak 1:34

* **3:16:** Jon 1:42 * **3:17:** Luk 9:54

Jisas nüp kijaki aban alöp, a gila

²⁰ Pen Jisas ram ap arö, kauyan nübi bì iru nöp ap magum gi mideila nijööm, bì nüpe gau aip nan nijööl rö laga. ²¹ Anig gö, nübi bì rimnap Jisas hauł alöp a gilö nijööm, nime, nimam bì nüp uł ginig aula.

²² Pen lo manö hag ñeb bì Jerusalem nübö aula gau hagla, “Kijaki aiön pi nan gau nap kale Bielsebul Jisas nüp aban alöp rö, aiön pi nan gau hag yuab,” a gila. Manö piral anibu hageila, * ²³ Jisas nüpe nijööm, nübi bì gau kalip hagö ueila, manö adö anibu manö hod riköm haga, “Seden aige göl göm Seden nüp hag yunab? ²⁴ Nübi bì ram münöj aña ap kale ke nöp pen pen ginaböl u, miyan anibu asik ke ke linaböl. ²⁵ Pen amilap apilap gau u rö nöp pen pen ginaböl u, asik ke ke linaböl. ²⁶ Anib u rö, Seden nüpe ke kijaki aiön pi nan nüpe gau hag yueinab u, asik ke ke lom böj nöp lug paknab.

²⁷ “Bì kal yabił ap ram nüpe au midö nijööl gi, bì ap apöm, nan nüpe gau ud aragnab; nöd bì kal anibu nüp nagı adik lom me, am nan ram nüpe gau midöp u ud arnab.

²⁸ “Pen nij aij gitim! Nübi bì gau nan si nan naij nihön nihön ginaböl u, God nijööm arö ginab. God nüp hag junaböl u, nüpe nijööm arö ginab. ²⁹ Pen Ana Uł u nüp hag junaböl u, God nijööm arö gagnab. Nan si nan naij ginab anibu pör nöp midleinab,” a ga. ³⁰ Jisas nüp, “Kijaki aiön pi nan gau nüp aban alöp,” a geila u me, anig haga.

Jisas nime nimam bì gau

* ^{3:22:} Mad 9:34; 10:25

³¹ Pen Jisas nime n̄mam b̄i apöm, höj löyan m̄döm, b̄i ap n̄p, “Ne am Jisas n̄p hagö auan,” a ḡla. * ³² An̄b u, n̄bi b̄i ram raul m̄igan yan Jisas n̄p b̄ig ḡigabö ḡi asik m̄ideila gau n̄p hagla, “Name nañin namam b̄i gau höj yan am m̄döm, ‘Ne ae,’ gaböl,” a ḡla. ³³ An̄g hageila, Jisas haga, “Ami yad, mam yad b̄i an?” ö ga. ³⁴ An̄g hagöm, Jisas n̄bi b̄i m̄ideila gau n̄n̄ padiöl ḡi haga, “Kale me ami yad, mam yad m̄dpim. ³⁵ N̄bi b̄i God hagöp rö ḡipal gau me, mam yad, añ yad, ami yad m̄dpal,” a ga.

4

*Jisas, b̄i nan yin̄ yimöb u, manö hod r̄iköm haga
(Mad 13:1-9; Luk 8:4-8)*

¹ Jisas Ñig Wanjö Galili goł au amöm, n̄bi b̄i gau kalıp kauyan manö hag ñi m̄dö n̄n̄jöl ḡi, n̄bi b̄i iru yabił nöp ap magum ḡla. An̄g geila, Jisas Ñig magib ap adö u asiköm, am ñig aŋ söl au m̄döl ḡi, n̄bi b̄i ñig goł gau urak m̄ideila gau kalıp manö hag ña. * ² Manö an̄b gau manö hod r̄iköm adö ke ke iru nöp hag ña. *

³ Manö adö ap manö hod r̄iköm haga, “Manö hagnig gabin i n̄njim! B̄i ap wög adiŋ n̄ipe u wid yin̄ ranan̄, a göm, ud yuö arö n̄n̄jöl ḡi, ⁴ r̄imnap adan arep adö au lugö, yaur gau apöm ñiñnabööl. ⁵ R̄imnap kabö adö m̄inöŋ pro pro l̄inab au lugöm rannab u pen ⁶ kidił yuö aragnab rö, s̄idö n̄n̄jom, m̄ilep ḡinab. ⁷ R̄imnap ḡillkası m̄ideinab aŋ au

* ^{3:31:} Mak 6:3; Jon 2:12; Ap 1:14 * ^{4:1:} Mak 3:7-9; Luk 5:1-3

* ^{4:2:} Mad 13:34; Mak 4:33-34

lugöm, rannab u pen gilīkası̄ gau pimamu gī pak nijö, magö pilagnab. ⁸ Pen yij rimnap minöñ aij adö u lugöm, ran aij göm, magö pil aij ginab. Rimnap magö nijin juöl ado gī da siduñ lañ (30) rö pilnab, rimnap magö nijin juöl mīhau nīganj (60) rö pilnab, rimnap nijin juöl unbö mamid u (100) rö pilnab,” a ga. ⁹ Jisas manö anibu hag pis göl gī haga, “Kale nībi bī gasī rimid midainim gau, manö hagabin i rimid lī nij aij gitmim,” a ga.

*Jisas ai ginig göm manö hod rik hagmidöp
(Mad 13:10-17; Luk 8:9-10)*

¹⁰ Jisas manö hagö nijöñ gī, nībi bī nij mideila anib gau ke ke arla nijöñ bī nipe unbö mīgan lañ gau abe, nībi bī nipe rimnap halö abe, Jisas nijp hagla, “Manö hod rikmön hagpan il u nīhon?” ö gīla. ¹¹ Hageila haga, “God nībi bī udöm abad mideinab manö u, God gö kale nijbim u pen nībi bī gau kalip hod rikem nöp hag nabin. ¹² Anig ginö, bī God manö hagep ap God Manö kalit klin rikom haga rö nöp ginab. Nipe haga, ‘Amgö nijnaböl u pen nan rimnap nijagnaböl.

Manö nijnaböl u pen manö il hagöp anig rö göm nijagnaböl.

Nij aij gitlap, God nijp hag nijaiblap,
nan si nan naij gitpal gau nijöñ arö giböp,’ a
gīla,” a ga. *

*Jisas bī nan yij yimöb manö hod rikom haga u,
manö il u hag ña
(Mad 13:18-23; Luk 8:11-15)*

* **4:12:** Ais 6:9-10; Ap 28:26-27

¹³ Jisas anig hagöm kalip haga, “Manö hod rikem hagpin anibu niñagpim u, hainö manö rimnap halö hod rik hageinabin u, aigöl gitmim niñnabim?” ö ga. ¹⁴ Wid yin u, God Manö nipe u, a gem, hagpin. ¹⁵ Yin rimnap adan arep adö au lugnab, a gipin u, nibi bi gau God Manö niñnaböl u pen magö anibu nöp Seden apöm manö anibu ju ud arnab, a gem, hagpin. ¹⁶⁻¹⁷ Pen yin rimnap kabö adö miñöñ pro pro linab au lugöm, rannab u pen kidiñ yuö aramöm pidöñ gagö, sidö niñöm miñep ginab, a gipin u, nibi bi gau God Manö u gitson magö u niñlö aij gö niñöl git, udnaböl u pen yop pro pro magö u midlö niñöl git, miñör rimnap aunab aka bi gau kalip git naij ginaböl niñöm manö anibu arö ginaböl, a gem, hagpin. ¹⁸ Yin rimnap gitkası an au lugöm rannab, a gipin u, nibi bi God Manö niñnaböl u pen ¹⁹ wög waryö, ram köp haneb, kaj nan gau gası iru niñöm, ru kibap, utpo mani nan gau gası iru niñöm, nan gau gau nöp gası niñnaböl u me, God Manö u pimamu git pak niñö, magö pilagnab, a gem, hagpin. * ²⁰ Wid yin miñöñ aij adö au lugnab a gipin u, nibi bi God Manö niñöm, niñ udeinaböl niñöm magö ñin juöl ado git da sidun laj (30), aka ñin juöl miñau niñgan (60), aka ñin juöl unbö mamid u (100) ro pilnab; gası anibu niñem hagpin me u,” a ga.

*Hapö lauöm adö aulik lep
(Luk 8:16-18)*

²¹ Jisas pen kauyañ manö ap hod rikom haga, “Nibi bi gau hapö lauöm rin cög miñgan gau aka

* **4:19:** Mad 19:23-24

abañ adö hanbal mo gayık gau pi gagnaböl; adö aulık lılö mailö gınab. * ²² Anıb u rö, nıhon nıhon mıñi pi göl mıdöp u, hainö waiö lö nıgnaböl. * ²³ Kale nıbi bı gası rımid mıdainım gau, manö hagabin i rımid lı nıñ aij gımmim,” a ga.

²⁴ Kalıp manö ap haga, “Manö nıñabım u, rık dam nıñ aij gımmim. Kale nıbi bı gau kalıp manö kub hagmim, pen aige rö nımmim a gınabım u, God nıpe nıñöm kalöp ke u rö nöp manö kub hagöm, pen u rö nöp unbö rö nımmim a gınab. Pen nıpe kalöp pen rımnap halö adö laŋ abe nımmim a gınab. * ²⁵ Nıbi bı nan rımnap mıdöp gau rımnap halö udnaböl; pen nıbi bı nan rımnap mıdagöp gau, nan rımnap pro pro mıdöp u halö ud arnaböl. *

Krais manö aij u hag nılö arö, nıbi bı iru nöp nıñ udnaböl

²⁶ Jisas manö ap manö hod rıköm haga, “God nıbi bı udöm abad mıdeinab u, aiud adö i rö mıdöp. Bı wög nap ap wid yıñ ranan, a göm, dam wög naböy nıpe gau yunab. ²⁷ Wid yıñ wög naböy au yuöm, han ajö nıñöl git, marep göm, rannıg gab. Aigegö göm ranöb, a göm, nıñagnab. ²⁸ Mıñöy u ke gö, sılip hañauöm, ranöm, magö pıłom, po gınab. ²⁹ Pen wög naböy nap nıbö u po gö nıñöm, rık dam lep nıñ u auöp, a göm, ru agłame u damöm, rık daunab,” a ga. *

* ^{4:21:} Mad 5:15; Luk 11:33 * ^{4:22:} Mad 10:26; Luk 12:2

* ^{4:24:} Mad 7:2 * ^{4:25:} Mad 13:12; 25:29; Luk 19:26 * ^{4:29:}

Joe 3:13; Rep 14:15

*Jisas mab masded u, manö hod riköm haga
(Mad 13:31-32; Luk 13:18-19)*

³⁰ Jisas anig hagöm haga, “God nibi bi udöm abad mideinab u, aiud nihon rö udem hagnö niyñabim? ³¹⁻³² Me, mab masded yij rö u, a gınam. Nan yij rımnap kub yımbal gau pro ranöb, pen masded yij u pro yabił yiımlö, ran kub göm, ramö alö, yaur gau apöm hai anib gau li midpal,” a ga.

*Jisas manö hod riköm hagmidöp
(Mad 13:34-35)*

³³ Jisas nibi bi gau kalip manö hod rikep anib gau rö iru nöp hag niyñidöp; anig göm, manö aij u kalip hag niyñidöp. Kale manö niyñ aij gınabol manö u nöp kalip hag niyñidöp; manö niyñ aij gagnabol manö u hag ñaga. ³⁴ Niye kalip manö hod riköm nöp hag niyñidöp. Hainö bi niye gau aip ke midöl göm, manö il magonyhalö hag niyñ aij gınmidöp.

*Jisas hago, hadal ur ga
(Mad 8:23-27; Luk 8:22-25)*

³⁵ Niñ anibu nöp ram dugöp magö u, Jisas bi niye gau kalip haga, “Niñ wañö böj lödañ arun,” a ga. ³⁶ Anig hago, bi niye gau nibi bi iru nöp ap mideila gau kalip aro göm, niñ magib Jisas mideia migan u ranöm, hadla. Niñ magib rımnap halö aip arla. ³⁷ Anj arlö niñöl git, adiñ piñöm asad apöm, niñ si ral niñ magib migan u amöm, am lugnig rö ga. ³⁸ Jisas niye pen niñ magib migan adiñ lajiñ adö, nabic ilöñ lom haneia niñöl git, bi niye gau niç am aña göm hagla, “Manö hag ñeb

bı, hon magöñhälö umnig gabun gası u nıñagpan ar?” a gıla. ³⁹ Hageila, Jisas uraköm, pınöm asad udeia u abe, ñig si ral ueia u abe, agamij mıd a gö, pınöm asad udeia u hir göm, ñig si ral ueia u böñ nöp ur göm ga.

⁴⁰ Pen Jisas bı nıpe gau kalıp haga, “Kale nıhön gınig pıñiñ gabim? Kale nıñ udep magö kale pro ap mıdöp nıñöm pıñiñ gabim aka?” ga. ⁴¹ Hagö, kale aiö göm, pen hag nıñö pen hag nıñö göm hagla, “Bı anıbi an? Aige gö göm hagajıp, pınöm asad udajıp u abe, ñig si ral auajıp u abe, manö nıp u nıñöm, hagöp rö göp?” ö gıla.

5

Kıjaki bı ap nıp aban al mıdeia u, Jisas hag höy yua

(Mad 8:28-34; Luk 8:26-39)

¹ Jisas bı nıpe gau aip ñig magıb udöm, Ñig Wanjo Galili juöm, ram mınöñ Geresa nıbi bı mıdeila böñ lödañ adö amjaköm, ² ñig magıb u arö göm, ujanıd lugö nıñöl gı, magö anıbu nöp, kıjaki aban al mıdeia bı ap, wip rıgöl mıgan gau nıbü apöm, Jisas mıdeia au aua. ³⁻⁴ Bı anıbu wip rıgöl gıla kabö mıgan gau han ajmıdöp. Nıp pör sen udöm, ñımagö ma nıpe gau lı rıbıkmıdal u pen sen gau gö, pa gı dö gö, armıdöp. Nıpe klö yabıł gımıdöp u me, nıp gılö gası nıñním rö laga. ⁵ Sıdö an, sıbön yan, wip rıgöl gımıdal kabö mıgan gau abe, nö ilö gau abe, gauł göl göm, kabö udöm, hañ romanı nıpe ke rıbmıdöp. ⁶ Pen ñıñ anıbu, nıpe Jisas nıp yıjıg nıñöm, gı dö gı amöm, Jisas mıdeia au kugom yımö, ⁷⁻⁸ Jisas kıjaki bı

anibu n̄ip aban al m̄deia u n̄ip haga, “Ne k̄jaki aiön pi, b̄ i n̄ip arö ḡmön höj aru!” a ga.

Hageia haga, “Jisas, God k̄lō unbö ke yabił N̄i n̄ipe. Ȳip n̄ihön ḡn̄ig auban? Manö n̄iñö hagmön, ‘God n̄iñ m̄döp rö, yad nöp ilön mab rö ñagnabin,’ a ḡmön!” a ga. *

⁹ Anig hagö, Jisas b̄i anibu n̄ip haga, “Hib ne n̄ihön?” ö ga.

Hageia haga, “Ȳip k̄jaki iru nöp aban alöp rö, hib yad ‘Iru Nöp,’ ” a ga. ¹⁰ N̄ipe Jisas n̄ip, k̄jaki aiön pi gau ram m̄inöñ ke m̄ilö gau hag yuagmön, a göm, hag n̄iñöl ḡi nöp m̄deia.

¹¹ Pen magö anibu, kaj iru yabił amitl n̄iñeila s̄inanj ba anib gau. ¹² Anib u, k̄jaki gau Jisas n̄ip neb neb göm hagla, “Hanip hagö, amun kaj ḡilanj kalip yuö hiñkun,” a ḡila.

¹³ Anig haglö, Jisas yau a gö, k̄jaki gau b̄i anibu n̄ip arö göm, amöm kaj gau kalip yuö hiñklö, magöñhalö du dausan rö p̄ig ju rul yan amöm, ḡi dam n̄ig wanö yan paköm, magöñhalö n̄ig n̄iñöm um hakla.

¹⁴ Pen b̄i kaj mukm̄idal gau, ga anibu n̄iñöm, am daun anibu abe, ram m̄inöñ gau abe, manö anibu hag n̄iñlō n̄iñöl ḡi, n̄ibi b̄i gau am n̄iñun, a göm, Jisas m̄deia au aula. ¹⁵ Apöm n̄iñla, b̄i nöd k̄jaki iru nöp aban ala anibu, wałij ȳimöm, m̄id aij göm, asik m̄deia. N̄iñlō, anin̄in gö p̄iñiñ ḡila.

¹⁶ N̄ibi b̄i nöd m̄deila gau, n̄ibi b̄i hain aula gau kalip, b̄i k̄jaki aban al m̄deia b̄i u n̄ip Jisas n̄ihön n̄ihön ga u hag n̄ila. Pen kaj gau kalip n̄ihön n̄ihön ga u abe hag n̄ila. ¹⁷ Pen n̄ibi b̄i anib gau,

* ^{5:7-8:} Mak 1:24

manö hagla anibu nijööm, Jisas nip manö neb neb göm hagla, “Ram münöön hon i arö gümön aru!” a gila. ¹⁸ Hageila, Jisas njig magib udöm arnig gö, bi gö kamij la u nip neb neb göm haga, “Yad aip arul aka?” ga. ¹⁹ Hageia, Jisas bi u nip wihö göm, haga, “Ram ne arammör, nibi bi ne gau kalip, Bi Kub nöp mög yabit nijööm, nihön nihön göp manö u magöñhalö hag njömön,” a ga. ²⁰ Hagö, bi anibu ram münöön Dekapolis an au, daun gau git ajöl git, Jisas nip nihön nihön ga u, nibi bi gau kalip hag nö, kale magöñhalö aiö yabit gitla.

*Jisas gö, nibi ap lamij la, pai uma ap uraka
(Mad 9:18-26; Luk 8:40-56)*

²¹ Jisas pen njig magib udöm, kauyan ado git am Nig Wanjo Galili böj lödaŋ goł au midö nijööl git, nibi bi iru nöp nip aula.

²²⁻²³ Bi ap hib nipe Jairas. Nipe Juda magum gep ram ap abad midmidöp. Jairas Jisas nip nijööm, ap mideia au kugom yimööm haga, “Pai pro midmagö yad u umnig gab. Ne yad aip aumön nip ud nijö, urak aran,” a ga. ²⁴ Hagö, Jisas uraköm Jairas aip arlö nijööl git, nibi bi iru nöp amöm, Jisas nip ciro ciro nööm aŋ aŋ lom ud areila.

²⁵ Pen nibi ap, nipe nibi adan ajmidöp mi unbö migan laŋ la. ²⁶ Nibi anibu wös wameb bi gau kalip, yip gitlö kamij laŋ, a göm, mani nipe magöñhalö hadö raua u pen nip gitlö kamij lagöm, rapin kub yabit ga. ²⁷⁻²⁸ Pen nipe Jisas gitmidöp manö u haglö nijə rö, am walij bad nip u ud nijño kamij linab, a göm, nibi bi iru middeila aŋ au jöl adö apöm, walij nip u ud nijö,

²⁹ magö anıbu nöp hagape lugmídöp u mítlep gö, anı nípe au yanı nıňja, níp nan ga u kamıñ la.
³⁰ Pen Jisas ke nıňja, klö nípe rımnap ara nıňjom, ado göm, níbi bı iru mideila gau kalıp haga, “Waňj yad u ban ud nıňjöb?” ö ga. * ³¹ Hageia, bı nípe gau hagla, “Níbi bı iru nöp nöp cıro nıňaböl u, nıňhon gınig yıp bı an ud nıňjöb, a gımön, hagabön?” ö gıla. ³² Pen Jisas manö kale hagla u udagöm, yıp bı an ud nıňjöb, a göm, ulħai nıňjöl gıt mideia. ³³ Pen níbi anıbu, níp nıňhon nıňhon ga u nıňjom, pıňıň göm gıl gıl göl gıt apöm Jisas mideia ma il nípe au kugom yımöm, níp kamıñ la manö u magöňhalö waiö hag ña.

³⁴ Jisas pen níp haga, “Pai yad. Jisas yıp gö kamıñ lınab, a gımön, nıňj uppan rö, nöp gınö kamıñ lüp me u. Ne arammön mıt aij gımön,” a ga. *

³⁵ Jisas manö anıbu hagö nıňjöl gıt, Jairas bı nípe rımnap, ram nípe au nıňbö apöm hagla, “Pai ne u hadö umöb; hag ñeb bı i hagö, ma ilön auagnım, ado gıt arnım,” a gıla. ³⁶ Anıg hagla u pen Jisas manö kalıp u udagöm, Jairas níp haga, “Pıňıň gagmön; gası klö gıt nıňjom,” a ga. ³⁷ Jisas anıg hagöm, níbi bı gau aip aragnabun, a göm, kalıp anıb gau hag lóm, Pida u, Jems u, Jems nıňmam Jon u, kalpe yam nöp uł gıt ara. ³⁸ Kale Jairas ram u amjaköm Jisas nıňja, níbi bı manö pıg hagöm, mítlöj magö göl gıt mideila. ³⁹ Ram raul mıgan yanı amöm haga, “Nıňhon gınig manö hauł gımim, mítlöj gabim? Pai u umagöp; yıharıň hon

* ^{5:30:} Luk 6:19 * ^{5:34:} Mak 10:52; Luk 7:50; 17:19

hanab,” a ga. ⁴⁰ Anig hagö, nip mihol gitlö, kalip hag höj yuöm, pai ni me nap ber u udöm, bi nipe kabö u udöm, ut gitai u um mideia ram raul migan yanj ara. ⁴¹ Amöm, pai anibu nimagö kid nip u udöm, Arameik manö lom haga, “Dalida kom!” a ga. Manö haga anibu il me, “Pai pro! Nöp hagabin, urak!” * ⁴² Jisas nip manö hagö, magö anibu nöp urakom, ap ran ap lugö niñöl git, nibi bi gau aiö yabi gitla. Pai anibu mi nipe unbö migan lanj ara. ⁴³ Nibi bi mideila gau aiö gitlö niñöl git, Jisas manö klo hagom haga, “Gipin anibu nibi bi gau kalip waiö hag ñagmim,” a ga. Anig hagöl git kalip haga, “Pai u nip nan magö rimnap ñibe ñiñajan,” a ga.

6

*Nasared nibi bi Jisas nip niñ udagla
(Mad 13:53-58; Luk 4:16-30)*

¹ Jisas bi nipe gau ut git ram minöj anibu arö göm, daun nipe ke Nasared ara. ²⁻³ Am midöm, Juda God nip sabe gep ñin u, magum gep ram u amöm, nibi bi iru nöp ap mideila gau kalip manö hag ñö niñöl git, aiö göm hagla, “Bi anibi kapeda ram minöj i nibö bi, Maria ñi nipe ap. Niñam nipe u Jems, Josep, Judas, Saimon me. Niñin bi nipe gau aip midpun i. Pen manö aij anibu gai nibö niñöm hagöp? Nan gagep rö aigöl göm göp?” ö gitla. Anig hagom, nip udagla. *

⁴ Pen Jisas kalip haga, “Bi God manö hagep gau, ram minöj migan rimnap git ajlö, bi kub hon, a göm, udnabol u pen ram minöj kale ke gau, manö

* **5:41:** Luk 7:14 * **6:2-3:** Jon 7:15

kalpe u udagnaböl,” a ga. * ⁵ Nip nij udagla u me, nan gagep rö r̄imnap ḡin̄im rö laga; nībi b̄i nan ga gau m̄ihöp nöp ud nijö, kamij la. ⁶ Pen Nasared nībi b̄i nip nij udagla u nijöm Jisas aiö yabīl ga.

Jisas b̄i nīpe unbö m̄igan laj, wög yip ḡimim, a göm, hag yua

(Mad 10:5-15; Luk 9:1-6)

Jisas pen ram rīlig aglö ram m̄inöj anib gau gi ajöl gi, nībi b̄i gau kalip God Manö u hag ña. ⁷ Nīn ap b̄i nīpe unbö m̄igan laj gau wiñ alö ueila haga, “B̄i m̄ihöp ke, b̄i m̄ihöp ke ram m̄inöj gau ke ke ammim, manö aij yad u hag nīmim. Yad kalöp hag yuabin rö, manö hag nīt ajöl gi, k̄jaki aiön pi nan gau hag yunig, hag höj yunabim,” a ga. ⁸ Manö ap pen haga, “Arnig ḡimim u, nan nīnejeb, wañib, mani ud aragmim; ilöj naböj u nöp ud armim. * ⁹ Ma rīrup l̄imim pen sior m̄ilö añt nöp l̄imim armim; sior r̄imnap halö ud aragmim. ¹⁰ Ram ap arbe kalöp hag udaiöl, ram anibu nöp m̄idmim, wög gī p̄is ḡimim, daun anibu arik arnig ḡimim nīn u nöp armim. ¹¹ Pen ram m̄inöj ap amjakpe kalöp hag udöm, manö kalöp u nīnjagaiöl, ram m̄inöj anibu arik arnig, nīnlanj, a ḡimim, ma halpīl pakpe lugö armim,” a ga. * ¹² Jisas anig hagö, b̄i nīpe unbö m̄igan laj gau, kale ram m̄inöj gau gau amöm, nībi b̄i gau kalip manö hag ñöl gī hagla, “Nan si nan naij ḡipim u, nīhon ḡinig anig ḡipun, a ḡimim, arö ḡimim,” a gīla. ¹³ Anig hagöm, k̄jaki aiön pi nībi

* 6:4: Jon 4:44

* 6:8: Luk 10:4-11

* 6:11: Ap 13:51

bi aban al mideia gau hag höj yuöm, nibi bi nan ga gau wel li ñilö, kaminj la. *

Herod hagö, Jon Bi Ñig Pak Ñeb nabic cög nipe u rib gi dö gila

(Mad 14:1-12; Luk 3:19-20; 9:7-9)

¹⁴ Pen Jisas ga rö manö u, ram minöj rigon rigon gau arö, kij Herod u rö nöp ninja. Nibi bi gau, manö anibu hag amil apil göl gi, rimnap hagla, “Jon bi ñig pak ñeb umö rigöl gila u, kauyan uraköm me, apöm nan gagep rö anib gau gab,” a gila. * ¹⁵ Rimnap hagla, “Bi anibu bi ne Ilaija,” a gila. Pen bi rimnap hagla, “Bi God manö hagep hadame nöp midmidal rö bi ap apöm midöp,” a gila. ¹⁶ Pen kij Herod nipe ninjöm haga, “U Jon bi ñig pak ñeb nöd uñam rib gi dö ginö u nöp uraköm, apöm anig gab,” a ga.

¹⁷⁻¹⁹ Pen nihön: nöd Herod, nimam Pilip nibin Herodias nip uda. Udö, Jon “Gipan anibu, gi naij gipan. Bi nuwöł nipe udagnab,” a ga. Pen Jon anig hagö, Herodias Jon nip ninjö mulu lugö hagö, Herod bi nipe gau rimnap hag yuö, amööm Jon nip nagi lila. Nibi Herodias, Jon nip aigö göl gem al pak linam, a göm, gasi u nöp ninjmidöp u pen *

²⁰ Jon nan naij ap gagmidöp. Nipe manö nihön nihön haga u, Herod ninjöm manö aij yidun göl nöp hagöp, a göm, ñiñi löm, Jon nipe bi aij ap bi ut ap midöp, a göm, piñiñ göm, nip gi naij ginaböl, a göm, nip abad mid aij gimidöp. ²¹ Nibi Herodias, Jon nip al pak lin, a gi ninj mid mid mañ

* **6:13:** Jem 5:14 * **6:14:** Mad 16:14; Mak 8:28; Luk 3:19-20

* **6:17-19:** Lep 18:16

ap, Herod nime nip yag dawa pijnan rikep nin u nöp, nan kub niñning, gapman bi kub gau, ami bi kub gau, ram minön Galili bi kub gau wiñ alö, nan kub niñning aula. ²² Apöm nan niñlo niñöl git, Herodias pai nipe u raul miñgan anibu apöm kugom ralö, Herod abe, bi kub ap mideila gau abe niñlo, kalip aij gö, kiñ Herod pai anibu nip haga, "Gipan anibu, nan niñhon hag niñeinabön nöp niñabin," a ga. ²³ Pen manö klö manö niñö nöp hagöm haga, "Yad nöp manö niñö yabiñ hagabin. Ram minön kub abad midpin i hag niñö, nöp naböy u hagnö abad mideinabön," a ga. ²⁴ Anig hagö, pai u amöm nime Herodias nip, nan niñhon u hag niñnam, a git niñö, nime pen haga, "Jon bi niñig pak ñeb nabic cög magö nipe u hagmön," a ga. ²⁵ Nime anig hagö, adiñ pai nipe yinjed kiñ Herod mideia au amöm haga, "Uri magö i nöp, Jon bi niñig pak ñeb nabic cög magö nipe u ud kinañ cög miñgan ap lümön, yip dap ñit," a ga.

²⁶ Anig hagö, kiñ Herod Jon nip gasi niñö, mög yabiñ ga. Pen nipe bi kub gau niñ midlö niñlo git, manö klö manö niñö pai u nip haga u nöp gasi niñöm, ²⁷ magö anibu nöp ami bi nipe ap, "Am Jon nabic cög magö u daumön," a göm hag yuö, am Jon nip nabic cög magö u rib git dö göm, ²⁸ ud kinañ cög miñgan ap löm, dapöm pai anibu nip ñö, nipe pen damöm nime nip ña. ²⁹ Pen Jon bi nipe gau, Jon nip uñam rib git dö gitla manö u niñöm, kale am wip damöm, kabö miñgan au rigöl gitla.

*Jisas nibi bi iru nöp nan magö ñö niñla
(Mad 14:13-21; Luk 9:10-17; Jon 6:1-13)*

30 Jisas manö ud arep bi gau, kale gau gau wög gi ajöl göm, ado gi apöm, nibi bi gau kalip manö nihön nihön hag ñöm, nan nihön nihön gila gau, magöñhalö Jisas nip hag ñila. * **31** Pen nibi bi iru yabiil nöp amil apil geila u me, Jisas bi nipe gau aip nan ñiñöl rö lagö, nipe kalip haga, “Hon, nibi bi midagpal aŋ au amun, yihariŋ midaiun, kale magö ap ake linabim,” a ga. **32** Anig hagöm, bi nipe gau aip ñig magib udöm, ram minöŋ nibi bi midagmidal au arla. **33** Pen kale ñig magib ud arlö niñöl gi, nibi bi iru nöp, Jisas bi nipe gau aip gau araböl a göm, daun gau nibö gau nibö dip gi dö gi aramöm, ñig goł adö adan milö u nöd amöm, Jisas bi nipe gau aip arnig geila gau, nöd am mideila. **34** Jisas bi nipe gau aip ñig goł au amjak pidon göm, ñig magib arö göm, nibi bi iru mideila gau kalip niñöm gasi nipe ke gasi niñöm niñja, kale kaj sipsip bi abad midep ap midagöp rö u mideila. Anibu niñö, mög gö, nipe il göm kalip manö rimnap rapin hag ñi mideia. * **35** Sidö hadö wad ara niñöm bi nipe gau apöm nip hagla, “Sidö hadö wad aröp. Aui ram minöŋ nöp aŋ aui. * **36** Anib u, nibi bi gai i hag yuö, kale am ram rilig aglö ram minöŋ yöp söl gai i aramöm, nan magö kale rimnap rau ñiñlaŋ,” a gila.

37 Hageila, Jisas haga, “Kale ke kalip nan magö rimnap ñimim,” a ga. Hageia hagla, “Anig hagpan u, bi rakin unbö raleb jin wög göm mani udpal rö udun nan magö rau dapun, kalip ñun aka?” gila. **38** Hageila, Jisas haga, “Bred magö

* **6:30:** Luk 10:17 * **6:34:** Nab 27:17; Mad 9:36 * **6:35:** Mak 8:1-9

kale aigöl ḡi rö m̄idöp? Am n̄ıŋim!” a ga. Hageia, am n̄ıŋöm hagla, “Hon bred magö unbö mamıd u, kabsał m̄ihöp halö m̄idöp,” a ḡila. ³⁹ Anıg hageila, Jisas haga, “N̄ıbi b̄i gai i hagpe, asık balu ke ke löm, nan ułan adö gai i asık m̄idlö aran,” a ga. ⁴⁰ Hagö, n̄ıbi b̄i gau kalıp haglö, r̄imnap n̄ıñ juöl m̄ihau ado ḡi da sıduñ lañ (50) rö magum balu löm, r̄imnap ugan n̄ıbi b̄i n̄ıñ juöl unbö mamıd u (100) rö balu l̄ila. ⁴¹ Pen Jisas n̄ıpe bred magö unbö mamıd u abe, kabsał m̄ihau abe udöm, kumi kabö adö lañ au n̄ıŋöm, God n̄ıp, aij a göm, bred u ud jö göm, b̄i n̄ıpe gau kalıp n̄ö, kale pen n̄ıbi b̄i gau kalıp n̄ıme l̄i n̄ıla. Kabsał m̄ihau u, u rö nöp b̄i n̄ıpe gau n̄ö, n̄ıbi b̄i gau kalıp n̄ıme l̄i n̄ıla. ⁴² Neila, n̄ıñlö n̄ıñlö, kalıp mudun ga. ⁴³ Nan adıñ adıñ arö ḡila gau, Jisas b̄i n̄ıpe gau wadı udöm yaglö yaglö, wadı unbö m̄igan lañ ajmañ raua. ⁴⁴ Nan n̄ıñla n̄ıñ anıbu, b̄i gau nöp me, paip dausan ara.

Jisas n̄ıg uł adö u abö ḡi ara

⁴⁵ Pen magö anıbu nöp Jisas b̄i n̄ıpe gau kalıp hagö, n̄ıg magıb udöm Bedsaida daun nö lödañ arlö n̄ıñöl ḡi, Jisas au m̄idöm n̄ıbi b̄i gau kalıp hag yuö arla. ⁴⁶ Hag yuöm, dum nö ilö ap ḡilañ ḡi amöm, God n̄ıp sabe ḡi m̄ideia. *

⁴⁷⁻⁴⁸ Sıbon ḡınıg ga magö u, Jisas nöp m̄idöm n̄ıña, b̄i n̄ıpe gau kale n̄ıg magıb udöm, n̄ıg añ au dañ arlö n̄ıñöl ḡi, hadal u areila lau adö auö, ułham n̄ıg uł adö lañ pırık göl ḡi areila. Ram jıñ parıka magö u, Jisas n̄ıg uł ado lañ au amöm, kalıp abhak löm, arnıg gö n̄ıñöl ḡi, ⁴⁹⁻⁵⁰ n̄ıp n̄ıg

* **6:46:** Luk 5:16

uł adö lañ au areia u nıñöm, u wip ana ap a göm, anıñın gö piñiñ göm aiö gauł giła. Adıñ Jisas kalıp haga, “Piñiñ gagmim! Yad nöp auabin! Gası iru nıñagmim!” a ga. * ⁵¹ Hagöm, nıg magıb mıgan arö, hadal udeia u ur ga. Anıg gö, Jisas nıpe aigöl göm anıg göp, a göm, gası iru yabıl nıñla. * ⁵² Nıpe bred udöm nıbi bı iru nöp nıme liñsa u nıñla u pen nıñ anıbu Jisas nıp nıñ ud aij gagla. ⁵³ Pen nıg aŋ u am am ram mınön Genesared amjaköm, nıg magıb u nagı adık lıla. ⁵⁴ Nıg magıb au arık arlö nıñöl git, nıbi bı anıb gau Jisas auöp, a gitlö nıñöm, ⁵⁵ yıñjıd ram mınön gau gau kıd kıd amöm, nıbi bı nan ga gau kalıp dam Jisas am mıdeia au areila. ⁵⁶ Nıñ anıb gau, Jisas ram rıñig aglö gau aka daun gau aka ram mınön yıharıñ gau amjakö, nıbi bı nan ga gau kalıp dap maker aŋ au löm, Jisas nıp neb neb göm hagla, “Ne mıdö, nıbi bı nan göp gau, wałiñ adıñ nöp u ud nıñlö, kalıp kamıñ lañ,” a giła. Jisas yau a ga nıñöm nıbi bı nıp ud nıñla gau kalıp magöñhalö kamıñ la.

7

*Nan hibur mıdmagö aŋ dan nıbö höŋ aunab u
nöp me pri mıdeinab*

¹ Bı Perisi rımnap, bı lo manö hag ñeb rımnap, Jerusalem nıbö apöm, Jisas mıdeia au nıñ mıdöm nıñla, ² Jisas bı nıpe rımnap, nıpıs nıhi bı ası ması gi aij göm, nan nıñmıdal rö, gagla. * ³ Perisi bı gau abe, Juda nıbi bı gau magöñhalö abe, nıpıs

* 6:49-50: Luk 24:37 * 6:51: Mak 4:39 * 7:2: Luk 11:38

nīhi bī hagmīdal rō nīñöm, nīmagö nīg lī yuöm nöp, nan nīñbal. ⁴ Maker aŋ au am mīdöm, ram ado gī apöm, u rō nöp nīg lī yuöm nöp, nan nīñbal. Pen kap, rin cög, kapa nan gau u rō nöp nīg lī yuöm nöp, nan nīñbal. Nan anību rō magöñhalö kliñ aij gīpal. *

⁵ Anīb u, Jisas bī nīpe gau nan yīharīn nīñla u nīñöm, bī Perisi gau abe, bī lo manö hag nīeb gau abe Jisas nīp hagla, “Bī ne gau nīhön gīnīg, apīs bac bī hagla rō, nīmagö kale u nīg lī yuöm wasö, yīharīn nöp nan nīñaböl?” ö gīla. ⁶ Hageila, Jisas haga, “Kale manö piral hagpim u, Aisaia manö nīñö yabił hagöm, God Manö u kalī kliñ rīköm haga,

‘Nībi bī gai i, God hib hagno adö arab a gīpal u pen yīharīn manö nöp hagal; yīp mīdmagö lagpal. *

⁷ God lo manö u hag nīabun, a gīpal u pen nībi bī manö kale ke hagpal manö u nöp hag nīaböl.

Anīb u, yīp sabe göm hib yad haglö adö aragab.
Yīharīn manö nöp hagaböl,’ a ga.

⁸ Anīb u rō, kale God manö hag la u arö gīmim, nībi bī manö kale ke hagpal u ud़mim, nap nahai bī hagmīdal adö u hain gīmim gabim,” a ga.

⁹ Jisas kalīp kauyaŋ hagöm haga, “Kale gasī kīd hičk nīñmim, God manö hag la u ud ke gau yumim, gasī magö kalpe ke u nöp nīj ud़mim hain gabim. ¹⁰ Mosīs God Manö adīn ap kalī kliñ rīköm haga, ‘Name nap hagmil rō nīj ud़mim, kalīp ud aij gīmim; pen nītai rīmnap nīme nap

* **7:4:** Mad 23:25 * **7:6:** Ais 29:13

kalıp manö mulu kal lugö hagaiöl, al pak libe umöl,’ a ga. * ¹¹ Pen kale manö adö anıbu kabö göl hag ñagpim. Bi ap, ami bapi arö gınabin, a gınab u, kalıp hagnab, ‘Ami bapi, yad nan aij rımnap kalpe mihöj ñibnep pen mani kalpe mihöj ñeb mani u, uri yad God nıp ñınabin, a gipin u me, mani kalpe mihöj ñeb ap midagöp,’ a gınab. ¹² Anig gilö, kale nıñmim hagnabim, ‘Kale anig gipal u, manö midagöp,’ a gınabim. Anig hagpe, kale God manö haga u arö göm, nan aij rımnap nime nap kalıp ñagnabol. ¹³ Anib u, gası magö kalpe ke u nöp nıñmim, hain gitmim, bi hain nıbö rımnap halö hag ñibe, kale pen u rö nöp bi hain nıbö rımnap hag ñilö, hag ñi dam dapıl gilö nıñöl gi, God Manö nan yıharıñ rö ud ke gau yubal. Pen nime nap manö hagajın u nöp wasö; kale nan iru nöp anig unbö rö nöp gabim,” a ga.

¹⁴ Jisas anig hagöm, nibi bi iru nöp midela gau kalıp hagö, nipe midela il au aueila haga, “Manö hagnig gabin i kale magöñhalö nıñmim, manö il rık nıñ aij gitmim. ¹⁵ Kale nan nıñbe an yan arnab u prı midageinab; nan hibur midmagö an kale dañ nıbö höj aunab u nöp gö, kale gac halö middeinabim. * ¹⁶ Kale nibi bi gası rımid midainim gau, rımid li nıñ aij gitmim,” a ga.

¹⁷ Jisas anig hagöm, nibi bi gau kalıp arö göm, ram raul miyan arö, bi nipe gau nıp hag nıñla, “Manö hod rıkmön hagpan anıbu, il u nıhon?” ö giла. ¹⁸ Hageila, haga, “Nibi bi gau kale nıñagpal rö, kale u rö nöp nıñagpim ar? Nan ası ması gitpal

* ^{7:10:} Eks 20:12; 21:17; Dud 5:16 * ^{7:15:} Ap 10:14-15

gau, hałöwałö nıñlö, hibur aŋ yaŋ arö, God nıñö pri mıdageinab. ¹⁹ Pen nıhön: nan nıñbal anıb gau, mıdmagö aŋ yaŋ aragnab; hibur aŋ yaŋ nöp arö, hib halö kıl yunabol,” a ga. Jisas manö haga anıbu, nan gau magöñhalö nıñeb nöp, ası ması gep rımnap mıdagöp, a ga.

²⁰ Pen Jisas anıg hagöm haga, “Gası naij aŋ kale yaŋ nıbö aunab u me, nıbi bı gac halö mıdnaböl. ²¹ Nıbi bı gau aŋ kalıp yaŋ gası naij auö nıñöl git, kale git naij göm, nan si udöm, wip alöm, nıbi si bı si göm, ²² nan gau hon rö laŋ, a göm, nıbi bı rımnap gası naij nıñjom, manö piral hagöm, manö naij hagöm, nan gau yad rö lagöp, a gö, mulu lugö, nıbi bı hag juöm, hib kale ke dap ranöm, hałöwałö göm, naij gep gası aňi nıñjom gitpal. ²³ Nan naij gitpal anıb gau gası ke gau nıbö auagöp, gası naij aŋ kale yaŋ nıbö aunab u me, nıbi bı gac halö mıdnaböl.

Nıbi ap, Jisas nıpe gö, pai yad kamıŋ linab, a göm, nıñ uda

(Mad 15:21-28)

²⁴ Jisas ram mınöŋ anıbu arö göm, am ram mınöŋ daun kub Daia söl anıb au ara. Amöm, nıbi bı gau yıp mıñi nıñagöl, a göm, ram raul mıgan ap amöm pi göl mıdeia u pen pi göl mıdainım rö laga. ²⁵ Nıbi ap, pai nıpe nıp kijaki aban ala u me, Jisas auöp, a gılö, nıpe amöm Jisas mıdeia au ma il nıp au kugom yımöm, ²⁶ Jisas nıp neb neb göl git haga, “Pai yad kijaki aban alöp u, hag höŋ yu aran,” a ga. Nıbi anıbu nıpe Juda nıbi wasö. Nıpe yag daula ram mınöŋ Pönisia, bı ram mınöŋ Siria nıbö abad mıdmıdal u. ²⁷ Pen anıg hageia, Jisas

nip haga, “Nöd n̄ī pai nan n̄īnlö, mudun ḡinab, aij. Nan magö n̄ī pai ñeb u udun, kain yunabun u aij gagnab,” a ga. ²⁸ Hageia, n̄ibi u pen haga, “B̄i Kub! U aij hagpan u pen n̄ī pai gau nan n̄īnlö, nabȫj nabȫj gau abañ mo gau lugö, kain gau halö n̄īnabȫl,” a ga. ²⁹ Hageia, Jisas manö anibu n̄īnöm haga, “Ne anig hagpan u, pai ne k̄jaki yuö hīkön m̄idajip u hadö höj aröp; ne aru,” a ga. ³⁰ Jisas anig hagö, n̄ibi anibu ado git amöm n̄īnja, k̄jaki ar̄ik höj arö, pai n̄ipe köp adö au agamij han m̄ideia.

R̄imid migan p̄it ga b̄i ap Jisas gö, r̄imid waka

³¹ Jisas ram m̄inȫj daun kub Daia söl anib au arö göm, am ram m̄inȫj daun kub Saidon söl anib au paköm, ram m̄inȫj Dekapolis aŋ gau amöm, Ñig Wanjö Galili ara. ³² Amjakö n̄īnȫl git, n̄ibi b̄i gau b̄i r̄imid p̄it ga manö hag aij gagmidöp b̄i ap dapöm, Jisas nip neb neb göm hagla, “B̄i i nip ud n̄īnȫj, kamij laj,” a gitla. ³³ Hageila, Jisas b̄i anibu nip u t̄ git ke ke au amöm, n̄īmagö m̄ilö n̄ipe u r̄imid migan nip u yuöm, n̄īmagö k̄iñu alöm, atab nip u ud n̄īnöm, ³⁴ kumi kabö laj n̄īnöm, ake löl göm, “Epada!” a ga. Manö yöl hagöm, “Epada,” a ga u, manö il u “Hīk,” a ga. ³⁵ Anig hagö n̄īnȫl git, b̄i anibu r̄imid migan u p̄iral hīkön, maj migan p̄ita gö n̄īnȫl git, manö kabö göl haga. ³⁶ Jisas pen n̄ibi b̄i gau kalip haga, “Manö anibu n̄ibi b̄i r̄imnap kalip hag ñagmim,” a ga. Manö anibu manö k̄lö göm haga u pen kale am k̄lö göm n̄ibi b̄i iru nöp hag ñila. * ³⁷ Manö anibu hag ñeila n̄ibi b̄i n̄īnöm aīj göm hagla, “Jisas nan gau magöñhalö

* ³⁶ Mak 1:43-45

gajip aij yabił göp. Nipe nibi bı rımid pıl göp gau gö, pıral hiıköm, nibi bı ałab mınjör göp gau gö manö hag aij gıpal,” a gıla. *

8

*Jisas nibi bı iru yabił nöp nan magö ñö ñıŋla
(Mad 15:32-39)*

¹ Ñın aŋ anıb au nöp, nibi bı iru nöp ap mıdlö, nan magö mıdagö, Jisas bı nipe gau wıñ alö ueila haga, ² “Yad nibi bı gai i kalıp mög nıŋabin. Ñın mıhau nıgaŋ yad aip mıdöm, yıharıŋ mıdpal.

* ³ Kalıp kiyö nöp hag yunö, rımnap mılıö gau nıbö aubal rö, adan aŋ gau amöm, amgö mımainö udö, lug paknabol,” a ga. ⁴ Hageia, bı nipe gau hagla, “Ram mınöŋ nöp aŋ anıb gai i, nan magö gai nıbö udun ñun?” ö gıla. ⁵ Hageila, Jisas haga, “Bred magö kale aigöl gı rö mıdöp?” ö ga. Hageia hagla, “Unbö mudun jıŋ u,” a gıla.

⁶ Anıg haglö, Jisas nibi bı gau kalıp hagö, asıklö nıŋöl gı, bred magö unbö mudun jıŋ anıbu udöm, God niŋ aij, a göm, ud jö göm, bı nipe gau kalıp ñö, kale pen udöl gı, nibi bı gau kalıp niŋme li ñıla.

⁷ Kabsał pro bad ap ud mıdeila u, u rö nöp udöm, God niŋ aij a göm, bı nipe gau kalıp ñö, niŋme li ñıla. ⁸ Ñılo, ñıŋlö ñıŋlö kalıp mudun gö, naböŋ naböŋ pali pali gıla gau, Jisas bı nipe gau wadi unbö mudun jıŋ u yaglö ajmaŋ raua.

⁹ Bı nan ñıŋla anıb gau, po dausan rö. Jisas pen, nibi bı anıb gau kalıp hag yuöm, ¹⁰ bı nipe gau aip ñıg magıb udöm, ram mınöŋ Dalmanuda arla.

* **7:37:** Ais 35:5 * **8:2:** Mak 6:34-44

*Perisi bì r̄imnap, “Nan gagep rö ap gö n̄iñun,”
a ḡila
(Mad 16:1-4; Luk 12:54-56)*

¹¹ Bì Perisi r̄imnap Jisas n̄ip neb neb ḡino, n̄ihön rö hagnım, a göm, apöm n̄ip aip manö hag amıl apıl göm hagla, “Nan gagep rö ap kumi kabö adö laj au gö, n̄iñun,” a ḡila. ¹² Anıg haglö, Jisas ake löl göm haga, “N̄ibi bì m̄iñi m̄idpal ñin i, n̄ihön ḡinig hagpal, ‘Nan gagep rö ap gö n̄iñun,’ a ḡipal? Yad kalöp n̄iñö yabılı hagabin, kalöp nan gagep rö ap ḡinö, n̄iñagnabim,” a ga. *

¹³ Anıg hagöm, kalıp arö göm, bì n̄ipe gau aip ñig magıb udöm, ñig wañö böñ lödañ arla.

Jisas, Perisi manö kalıp u udagöl, a göm, manö hod r̄iköm haga

(Mad 16:5-12)

¹⁴ Pen bì n̄ipe gau hauł göm, bred iru wasö, magö añi ap nöp ud ñig magıb löm, ud arla. ¹⁵ An gau amöl ḡi, Jisas kalıp haga, “Perisi ȳis kale u abe, Herod ȳis n̄ipe u abe, n̄iñ aij ḡimim,” a ga. *

¹⁶ Anıg hagö, bì n̄ipe gau kale ke hag n̄iñ hag n̄iñ göm hagla, “Bred magö r̄imnap halö dauagpun rö hagab,” a ḡila. ¹⁷ Jisas pen kale hagla anıbu ke n̄iñüm haga, “N̄ihön ḡinig bred magö dauagpun, a ḡimim, hagabim? Kale manö n̄iñmim, il u n̄iñagpim ar? * ¹⁸ Amgö la u n̄iñagpim? R̄imid la u n̄iñagpim? Aka n̄iñmim hauł ḡipim? ¹⁹ Bì paip dausan m̄ideila ñin u, bred magö unbö mamid u ud jö ḡi ñinö, n̄iñüm naböñ naböñ arö ḡila gau, wadı aigöl ḡi rö yagpe?” ö

* **8:12:** Mad 12:39; Luk 11:29 * **8:15:** Luk 12:1 * **8:17:** Mak 6:52

ga. Hageia hagla, “Wadi unbö migan lanj yagno,” a gila. * ²⁰ Anig hageila haga, “Pen bi po dausam mideila nin u, bred magö unbö mudun jit u ud jö gi ninö, ninjom naböen naböen arö giла gau, wadi aigöl gi rö yagpe?” ö ga. Hageia hagla, “Wadi unbö mudun jit u yagno,” a gila. ²¹ Hageila haga, “Pen kale nijmim, nij aij gagpim ar?” a ga.

Amgö we ga bi ap Jisas gö, amgö nil niŋa

²² Pen kale Bedsaida daun amjaklö nijöл gi, nibi bi rimnap bi amgö we ga ap dapöm, Jisas nip neb neb göm hagla, “Nip ud nöŋ,” a gila. ²³ Hageila, Jisas bi amgö we anibu nip nijmagö kid u udöm, ut gi ram rilig aglö goł au amöm, amgö nip u kenu alöm, nip ud nijjom, haga, “Amgö ne nan rimnap nijabön aka?” ga. ²⁴ Hageia haga, “Yau. Nibi bi gau nijabin u, pen mab ur rö gau gi ajabol,” a ga.

²⁵ Hagö, Jisas kauyan amgö magö nipe ud nijö, adin nan gau magöñhalö nij aij yabił ga. ²⁶ Pen Jisas bi anibu nip haga, “Kauyan ado gi ram rilig aglö nibi bi midpal lödan aragmön; ram ne yidun göl aru,” a ga.

*Pida Jisas nip haga, “Ne nöp me Mesaia u,” a ga
(Mad 16:13-20; Luk 9:18-21)*

²⁷ Jisas bi nipe gau aip ram rilig aglö daun kub Sisaria Pilipai söl au arla. Adan anj au amöl gi kalip haga, “Nibi bi gau, yip an a göm nijbal?” ö ga. ²⁸ Hageia hagla, “Nibi bi rimnap nöp Jon bi nig pak neb u, a gi pal; rimnap Ilaija, a gi pal; rimnap bi God manö hagep ap, a gi pal,” a gila. *

* **8:19:** Mak 6:41-44

* **8:28:** Mak 6:15

²⁹ Hageila, Jisas kalıp haga, “Kale ke pen yip an, a g̃imim, ñı̃nbim?” ö ga. Hageia, Pida haga, “Ne nöp me Mesaia u,” a ga. * ³⁰ Hageia, Jisas haga, “Ñı̃bi b̃i gau kalıp manö anı̃bu hagagmim,” a ga.

Jisas haga, “Yad umem kauyan uraknabin,” a ga

(Mad 16:21-28; Luk 9:22-27)

³¹ Jisas pen b̃i ñı̃pe gau kalıp manö hag ñöl g̃i haga, “B̃i Ñı̃ ñı̃pe ilön kub yabı̃l udnab. B̃i kub manö ud ası̃kep gau abe, b̃i God ñı̃p nan sabe gep b̃i kub gau abe, b̃i lo manö hag ñeb gau abe, ñı̃p ñı̃nlö, mulu lugö, al pak lılö, ñı̃pe umöm, ñı̃n m̃ı̃hau ñı̃gañ u kauyan uraknab,” a ga. ³² Jisas manö anı̃bu waiö hagö, Pida ñı̃nö, aij gagö, Jisas ñı̃p dam göl au amöm, ñı̃p hag göl g̃i haga, “Manö anı̃bu rö hagagmön,” a ga. ³³ Pen Jisas ado göm, b̃i ñı̃pe gau kalıp ñı̃nöm, Pida ñı̃p haga, “Seden! Ke gau aru! God gası̃ ñöb rö hagagabön; ñı̃bi b̃i gau gası̃ ñı̃nbal rö nöp ñı̃nömön hagabön,” a ga.

³⁴ Anı̃g hagöm, b̃i ñı̃pe gau abe, ñı̃bi b̃i iru nöp m̃ı̃deila gau abe, wı̃ñ alö, il̃ au aueila haga, “Ñı̃bi b̃i an an yip pı̃g m̃ı̃dnı̃g göl gau, nan ñı̃hon m̃ı̃nöñ naböñ addö il̃ i gası̃ kub ñı̃nbal u arö göm, hañ romanj kale ke gası̃ kub ñı̃nbal u arö göm, mab kros ud kag göm yip hain göl. * ³⁵ Ñı̃bi b̃i, Jisas ñı̃p ñı̃n ud m̃ı̃dno, aij gagnab a göm ñı̃naböñ gau, böñ nöp ap lug paknaböñ. Pen ñı̃bi b̃i, Jisas ñı̃p udun, manö aij ñı̃pe ñı̃n ud m̃ı̃dno, hanı̃p g̃i naij g̃inaböñ u, manö m̃ı̃dagöp a göm g̃ılö arnab gau, God gö pör nöp pör nöp m̃ı̃deinaböñ.

* **8:29:** Jon 6:68-69; Mak 9:9 * **8:34:** Mad 10:38-39; Luk 14:27

36 “Pen n̄ibi b̄i, nan aij m̄nöñ naböñ adö il i iru nöp udun a göm ḡlö arö, ram m̄nöñ il i m̄döp nan gau magöñhalö udnaböl u pen pör m̄idep u udagnaböl. **37** Nan aij gau magöñhalö dam s̄kim göm, pör m̄idep u rauöl rö lagöp.

38 “Anib u, n̄ibi b̄i an, n̄ibi b̄i nan si nan naij ḡipal aŋ au m̄döl ḡi, nable ḡinim rö lö, ‘Jisas n̄ip n̄iñagpun,’ a ḡinaböl gau, hainö B̄i Ñi n̄ipe Nap mailö aij unbö ke udöm, ejol uł gau halö aunab ñin u, n̄ipe kalip u rö nöp nable gö, ‘N̄ibi b̄i gau kalip n̄iñagpin,’ a ga.” *

9

1 Pen Jisas anig hagöm, manö ap haga, “Yad kalöp manö n̄ijo hagabin, kale n̄ibi b̄i m̄dpim gai i r̄imnap kamıñ m̄idpe n̄iñöl ḡi, God n̄ibi b̄i udöm abad m̄ideinab ñin u, klö kub halö auö n̄iñabim,” a ga.*

*Jisas hañ roman̄ n̄ipe u ke yabił la
(Mad 17:1-12; Luk 9:28-36)*

2 Pen hainö ñin unbö kagoł jin u m̄döm, Jisas n̄ipe Pida Jems Jon kalip yam uł ḡi, ram m̄nöñ n̄ibi b̄i m̄idageila dum ilö laŋ ap ḡilan̄ ḡi arla. Amöm, Jisas n̄ip n̄iñlö n̄iñöl ḡi, hañ roman̄ n̄ipe u ke yabił la. * **3** Wałij n̄ipe u rud aij ke yabił löm, m̄mailö yabił ga. Pen n̄ibi b̄i m̄nöñ naböñ adö il i ap wałij r̄imnap ñig löm uł małi ḡlö, rud anibu rö l̄inim rö lagöp. **4** Pen magö anibu n̄iñla, Ilaija aip Mosis aip apil Jisas aip manö hagailö. **5** Kale n̄iñöm, Pida Jisas n̄ip haga, “Manö hag neb

* **8:38:** Mad 10:33 * **9:1:** Mak 13:30 * **9:2:** 2Pi 1:17-18; Ap 3:22

bi, hon aij yabił ap aui middpun! Anib u, hon ram bada bad mihau nijgan gun; nöp ap, Mosis nip ap, Ilaija nip ap,” a ga. ⁶ Kale piñtin geila rö me, Pida gasi nij aij göm wasö, hałowałö anig haga.

⁷ Pen kumi bad ap apöm, kalip ud yuö yuö nijöl gi, manö ap kumi aij anib au haga, “U Ni midmagö yad yabił. Manö hagnab rö nijim,” a ga. ⁸ Anig hagö nijöl gi, kale nij gigbabö göm nijla, bi anib mihau middailö; Jisas nöp mideia.

⁹ Pen kale dum laj arö göm, ap lugöl gi, Jisas haga, “Dum i auajun nan gajip nijbim u, mihni nibi bi rimnap kalip hag ñagmim. Hainö Bi Ni nipe umöm urakainim u, waiö hag ñimim,” a ga. ¹⁰ Hagö, bi nipe gau nibi bi rimnap kalip hag ñagla; kale ke nöp hag nij hag nij göm hagla, “Umem uraknabin, a göp u, manö il u nihön?” ö gila. ¹¹ Anig hagöm, Jisas nip hag nijöm hagla, “Bi lo manö hag ñeb bi gau nihön ginig hagpal, ‘Ilaija nöd aunab,’ a gipal?” ö gila. ¹² Hageila, Jisas haga, “Nijö hagpal. God Manö u kalit kliñ riköm hagla, ‘Bi Ilaija nöd apöm nan gau gi jin geinab,’ a gila. Pen God Manö u manö ap kalit kliñ riköm hagla, ‘Nibi bi gau Bi Ni nipe nip udagöm, nip ilön kub ñinaböl,’ a gila manö u, nihön ginig anig hagla, a gimmim, nijbim? * ¹³ Pen Ilaija hagla anibu, hainö aunab, a gimmim, gasi u nijagmim. Nip nöd yag daulö, kub göm, manö hag ñö nijöl gi, gasi kale ke nijöm nip abönamö gi naij yabił gila. Anib u, God Manö u kalit kliñ riköm, nip ginaböl, a gila rö nöp gila,” a ga. *

* **9:12:** Mal 4:5; Sam 22:1-18; Ais 53:3 * **9:13:** Mad 11:14

*Kijaki ñi pro ap aban ala u, Jisas hag höj yua
(Mad 17:14-21; Luk 9:37-43)*

14 Pen kale ban yaŋ amöm nɪŋla, bɪ lo manö hag ñeb bɪ r̄imnap, Jisas bɪ nɪpe unbö ajip gau aip pen pen hag m̄idlö nɪŋöl gɪ, nɪbi bɪ iru nöp apöm, kalip ud yuö yuöm nɪŋöl gɪ m̄ideila. **15** Anig gɪ nɪŋm̄idlö nɪŋöl gɪ, Jisas apjakaiö, nɪbi bɪ ap m̄ideila gau, aiö göm, am nɪp hag wihai udla.

16 Jisas bɪ nɪpe gau kalip hag nɪŋöm haga, “Nthön gɪnig pen hagö pen hagö gajim?” ö ga. **17** Anig hagö nɪŋöl gɪ, bɪ ap nɪbi bɪ m̄ideila aŋ anib au haga, “Manö hag ñeb bɪ. Ñi yad u, kijaki aban alö, manö gagöp. **18** Ñin r̄imnap nɪp rapin gö, ap lug paköm, kīnu habkob gał goł apöm, meg hip yimöm, nɪmagö ma hañ roman iñ göm göp. Pör anig gö gö me, daubin u pen bɪ ne gau kalip hagnö, kijaki u hag yu wasö nɪŋöm arö gipal,” a ga.

19 Anig hageia, Jisas kalip haga, “Kale nɪbi bɪ m̄iñi m̄idpim i God nɪp nɪŋ ud p̄idöñ gagpim. Ñin mai nɪp nɪŋ.udmim, nan anib gau ke gɪnabim? Manö pör hagnö nɪŋbim u, aige göl gem manö kliñ halö hagnö nɪŋnabim? Ñi anibu ud m̄idpin i dauim!” a ga. **20** Hagö, dam Jisas m̄ideia il au daulö, kijaki ñi anibu nɪp aban ala u, Jisas nɪp nɪŋöm, ñi u nɪp gö, ap lug paköm, ado malo göl gɪ, kīnu habkob gał goł apöm luga. **21** Anig gö, Jisas ñi anibu nap nɪp hag nɪŋöm haga, “Nan anibu ñin mai rö ga?” ö ga. Hageia haga, “Hadame nöp ñi pro magö u nöp ga. **22** Kijaki anibu, nɪp pör al pak lın, a göm, mab inab aŋ gau abe, ñig aŋ gau abe ud yuöp. Anib u, halip apil mög

nīñmön, nan anību hag yuep rö lainim u, hag yu,” a ga. ²³ Hageia, Jisas haga, “Yip nīhon gīnīg, ‘Hag yuep rö lainim u, hag yu,’ a gīmön hagabön? Hag nīñnabin rö gīnab, a gī gasī nīñnabön u, hag nīñnabön u rö gīnab,” a ga. * ²⁴ Hageia, nīt nap u yīñid nöp haga, “Nöp nīt udpin; anīg gīnabön, a gem, gasī u nīñbin u pen gasī mīhop nīñnam rö lōp u, yip gasī aij nīmön nīñem yad böñ nöp nīt udnam,” a ga.

²⁵ Pen nībi bī iru nöp, apil mīhau Jisas aip mīdeila au, gī dō gī aueila nīñom Jisas kījaki u nīp haga, “Ne kījaki, nībi bī gö rīmid hauł alö manö hagagnaböl u, nöp hagabin, nīt u nīp arö gīmön, böñ nöp armön, hainö kauyañ ado gī auagmön!” a ga. ²⁶ Hagö, kījaki anību gauł göm, nīt u nīp gö, ap lug paköm, gīl gīl gī, gī pīdöñ gö, nībi bī iru nöp hagla, “Hadö umöb,” a gīla. * ²⁷ Anīg hagla u pen Jisas nīmagö ur nīpe u udöm, nīp ud urak nīa. ²⁸ Hainö Jisas ram raul mīgan amöm, bī nīpe gau aip kale nöp mīdöl gī, nīp hagla, “Nīhon gīnīg hon kījaki anību nīp hag yu wasö nīñbun?” ö gīla. ²⁹ Hageila, Jisas haga, “Kījaki anību rö yīharīñ hag yuagnaböl; God nīp sabe gīlö me, höñ arnaböl. Wasö u höñ aragnaböl,” a ga.

*Jisas kauyañ, “Umem uraknabin,” a ga
(Mad 17:22-23; Luk 9:43-45)*

³⁰⁻³¹ Jisas bī nīpe gau uł gī, ram mīnöñ anību arö göm, ram mīnöñ Galili añ au amöl gī, bī yad gau kalip manö hag nīt aij gīnam, a göm, agamij pi göl mīdöl gī, kalip hag nīmīdöp. Kalip hag

* ^{9:23:} Mad 21:21; Mak 11:23 * ^{9:26:} Mak 1:26

ñöm haga, “Bî Ñî nîpe nîp mumug göm bî rîmnap kalîp ñö, nîp al pak lîlô, umöm, ñîn mîhöp mîdöm, ñîn mîhöp nîganj u kauyanj uraknab,” a ga. * ³² Nîpe anîg hagö nînjöl gî, manö ił anîbu nîhön, a göm, nîp hag nînjblap u pen pîrîköt, hag nînjagla. *

Yad nöp bî kub mîdpin, a göm, manö pen pen hagla

(Mad 18:1-5; Luk 9:46-48)

³³⁻³⁴ Pen adan aŋ au amöl gî, Jisas bî nîpe gau, “Yad nöp bî kub, ne bî kub wasö,” a göl gî, pen pen haglö ara. Am Kapaneam amjaköm, ram raul u amöm, Jisas kalîp hag nînjöm, haga, “Adan aŋ au apöl gî, manö nîhön hagpe auajip?” ö ga. Hagö, bî nîpe gau manö anîbu hag nînjöl göm aula u nînjöm, nable gö, pen hag ñagla. ³⁵ Hag ñageila, Jisas am asîköt, bî nîpe unbö mîgan laŋ gau kalîp hagö aueila haga, “Nîbi bî kub mîdnîg göl gau, nîbi bî yîharîŋ wög gî nîbal rö mîdöm, nîbi bî rîmnap kalîp magöñhalö wög gî ñöł,” a ga. * ³⁶ Anîg hagöm, ñî pai pro ap dapöm mîdeila aŋ au löm, wabi göl gî, haga, ³⁷ “Nîbi bî yîp nîŋ udöm, ñî pai pro i rö aňt ap ud aij gînaböl u, ñî u nîp nöp wasö, yad abe udnaböl. Pen yîp udnaböl u, yîp nöp wasö, Bapi yîp hag yuö aunö u nîp abe udnaböl,” a ga. *

* **9:30-31:** Mak 8:31; 10:32-34; Jon 7:1 * **9:32:** Luk 9:45
 * **9:35:** Luk 22:24; Mad 20:25-27; Mak 10:43-44 * **9:37:** Mad 10:40

*Nibi bî kołmał hon gagnaböl gau, kale nîbi bî
nîjeb hon*
(Luk 9:49-50)

³⁸ Pen Jon Jisas nîp haga, “Manö hag ñeb bî. Bî ap hib ne hagöm, kîjaki aiön pi hag höj yuö nîjun nîp hagno, ‘Ne bî hon aip jîm ñöl ajagpun u, anîg gagmön,’ a gîno,” a ga. ³⁹ Hageia, Jisas nîp pen haga, “Nîp nîhon gînîg wasö gîpe? Nîbi bî yîp gasî nîjöm, hib yad hagöm, nan gagep rö rîmnap gînaböl gau, hainö ado göm yîp manö naij hagagnaböl. ⁴⁰ Nîbi bî kołmał hon gagnaböl gau, kale nîbi bî nîjeb hon. * ⁴¹ Pen nînim! Nîbi bî an, kalöp Jisas bî nîpe, a göm, ñîg mîl ñîlö nîjnabim u, God kalîp ud aij gînab,” a ga. *

Gî naij gun rö löp, a gîmim, nîj aij gîmim
(Mad 18:6-9; Luk 17:1-2)

⁴² “Pen nîbi bî rîmnap apöm, ñî pai yîp nîj udpal gau, kalîp nan si nan naij adö u gî yamlö, kale gasî yîp u hauł göm, nan si nan naij gînaböl. Nîbi bî anîg gînîg geinaböl u, nöd kabö kub ap unjäm u nagî ud lî rîbîköt, dam ñîg solwara aŋ au yublap u aij. Pen kamîn mîdöm, anîg gî naij gînaböl u, ilön kub yabîł udnaböl,” a ga.

⁴³ Jisas anîg hagöm haga, “Ñîmagö ap gö, kale nan si nan naij gînîg gabim u, ñîmagö böj anîb lau rîb gî dö gî yube, böj lau u nöp mîdainîm. Anîg gîmim, nan si nan naij anîbu gagnabim rö, kamîn arnabim. Pen ñîmagö mîhöñgöl mîdö, gî naij gîmim, ram mînöj Hel, mab pör nöp inmîdöp au arnabim. * ⁴⁴ Ram mînöj anîbu,

* ^{9:40:} Mad 12:30; Luk 11:23 * ^{9:41:} Mad 10:42 * ^{9:43:}
Mad 5:30

‘kalıp ḡise pör nöp l̄ı m̄idöl ḡi,
mab in nöp m̄ideinab.’

45 “Ma k̄id u, u rö nöp. Ma k̄id ap gö, kale nan si nan naij ḡinig gabim u, ma k̄id böŋ an̄ib lau r̄ib ḡi dö ḡi yube, böŋ lau u nöp m̄idainim. An̄ig ḡimim, nan si nan naij an̄ibu gagnabim rö, kam̄ıŋ arnabim. Pen ma m̄ihöŋgöl m̄idö, ḡi naij ḡipe, kalöp ram m̄inöŋ Hel, mab ke inab u yuö, ilön kub udnabim. **46** Ram m̄inöŋ an̄ibu,

‘kalıp ḡise pör nöp l̄ı m̄idöl ḡi,
mab in nöp m̄ideinab.’

47 Amgö magö u, u rö nöp. Amgö magö ap gö, kale nan si nan naij ḡinig gabim u, amgö magö böŋ an̄ib lau ud gulu ḡi yube, böŋ lau u nöp m̄idainim. An̄ig ḡimim, nan si nan naij an̄ibu gagnabim rö, God ram m̄inöŋ nīpe au arnabim. Pen amgö magö m̄ihöŋgöl m̄idö, ḡi naij ḡipe, kalöp ram m̄inöŋ Hel, mab ke inab u yuö, ilön kub udnabim.

* **48** Ram m̄inöŋ an̄ibu,

‘kalıp ḡise pör nöp l̄ı m̄idöl ḡi,
mab in nöp m̄ideinab.’ *

49 “Bı̄t hañ run laulö in dö aij l̄inab u rö, God nīpe nībi bı̄ magöŋhalö kalıp an̄ig unbö rö nöp ḡinab.

50 “Dö sol nan dö kal aij yabı̄l u pen dö kal nīpe u arö, aige göl ḡimim ḡipe, kauyan dö kal ḡinab? An̄ib u, kale nībi bı̄ dö kal rö m̄idmim, nībi bı̄ r̄imnap m̄idmagö l̄imim, aip agamı̄j m̄idaimim,” a ga. *

* **9:47:** Mad 5:29 * **9:48:** Ais 66:24 * **9:50:** Mad 5:13; Luk 14:34

10

*“N̄ibi hag yuep aka wasö?” ḡila
(Mad 19:1-12; Luk 16:18)*

¹ Jisas Kapaneam arö göm, ram m̄inöñ Judia aŋ gau amöm, am n̄ig Jodan juöm, böŋ lödaŋ ara. N̄ibi b̄i gau n̄iñöm, ap magum geila n̄iñöm n̄ipe pör ḡimidöp rö kalip manö hag n̄a.

² B̄i Perisi r̄imnap, Jisas n̄ihön rö hagnab, a göm, apöm, n̄ip hag n̄iñöm hagla, “B̄i gau n̄ibi udöm, hag yunig, hag yunabol aka ne n̄ihön gasi n̄iñban?” ö ḡila. ³ Hageila, Jisas haga, “Mos̄is God Manö kali kliñ r̄iköm, kalöp manö n̄ihön haga?” ö ga. ⁴ Hageia hagla, “Mos̄is haga, ‘N̄ibi hag yunig, “Nöp hag yuabin,” a göm, köp bad ap kali kliñ r̄iköm n̄ip n̄öm, hag yunim,’ a ga,” a ḡila. * ⁵ Hageila, Jisas haga, “Kalöp manö hag n̄ö, n̄iñmim, yiñid udagpim u me, Mos̄is lo manö anibu kali kliñ r̄ika. ⁶ Pen God ram m̄inöñ hadame dagol ḡi la n̄in u, b̄i ḡi löm, n̄ibi ḡi löm, ga.

* ⁷ Adö anibu me, b̄i gau n̄ime nap b̄i aip m̄idöm, am n̄ibi udöl ḡi, kalip arö göm, ⁸ kale ber m̄ihau j̄im n̄öl hanlö hañ roman añi l̄inab. Hainö ke ke wasö, j̄im n̄öl nöp m̄ideinabil. * ⁹ God hagö, b̄i n̄ibi udöm hañ roman añi l̄inab anibu, b̄i r̄imnap am kalip hag pak asik ke ke lagööl,” a ga. ¹⁰ Anig hagöm, b̄i n̄ipe gau aip kauyan ram raul m̄igan yan amöm, Jisas n̄ip manö adö anibu kauyan hag n̄iñeila. ¹¹ Jisas haga, “B̄i ap n̄ibi udöm, hag yuöm, am n̄ibi hain n̄ibö udnab u, n̄ipe n̄ibi si udep b̄i. *

* **10:4:** Dud 24:1-4; Mad 5:31 * **10:6:** Jen 1:27; 5:2 * **10:8:**
Jen 2:24; Ep 5:31-33 * **10:11:** Mad 5:32

12 Nı̄bi u, u rö nöp, bı̄ udöm, arö göm, am bı̄ hain nı̄bö udnab u, nı̄pe bı̄ si udep nı̄bi,” a ga.

Jisas ñı̄t pai pro gau kalip wabi göm, ñı̄magö kalip nabic adö lañ la

(Mad 19:13-15; Luk 18:15-17)

13 Nı̄bi bı̄ rı̄mnap, Jisas ñı̄t pai hon gau ud nı̄njañ, a göm, daueila, pen bı̄ nı̄pe gau kalip hag geila. **14** Anig hageila, Jisas nı̄njo, mulu lugö, haga, “Ñı̄t pai pro gau arö gı̄pe, yad aulan. God ram mı̄nöñ u ñı̄t pai pro anib gau rö mı̄dpal. **15** Yad kalöp nı̄njo yabiñ hagabin, nı̄bi bı̄ gau, ñı̄t pai pro gau God ram mı̄nöñ adö lañ manö u nı̄nj udpal rö nı̄nj udagnaböl u, God ram mı̄nöñ nı̄pe au aragnaböl,” a ga. * **16** Anig hagöm, ñı̄t pai pro gau kalip ud wabi göm, ñı̄magö nı̄pe nabic kalip adö lañ löm haga, “God kalöp abad mı̄dainim,” a ga.

Bı̄ nan iru mı̄deia ap

(Mad 19:16-22; Luk 18:18-23)

17 Pen Jisas arö nı̄njöñ gı̄, bı̄ ap gı̄ dö gı̄ apöm, Jisas mı̄deia iñ au kugom yı̄möm, haga, “Manö hag ñeb bı̄ aij yabiñ! Yad nı̄hon gem pı̄r mı̄dep u udnabin?” ö ga. **18** Hageia, Jisas haga, “Yip nı̄hon gı̄nig, ‘Bı̄ aij yabiñ,’ a gı̄pan? Nı̄bi bı̄ ap aij mı̄dagpal; God añi me aij mı̄döp. **19** Pen ne God lo manö u nı̄njan: ‘Wip alagmim; nı̄bi si bı̄ si gagmim; nan si udagmim; manö kub hagmim piral hagagmim; manö piral hagmim nı̄bi bı̄ rı̄mnap nan kale gau piñ gı̄ udagmim; name nap hagmil adö u rö nöp nı̄njmim, hain gı̄mim,’ ” a ga.
*

* **10:15:** Mad 18:3 * **10:19:** Eks 20:12-17; Dud 5:16-20

20 Jisas anig hagö, bi anibu Jisas nip haga, “Manö hag ñeb bi. Yad ñi pro nöp midem, lo manö anib gau magöñhalö niñjöl git midpin,” a ga. **21** Hagö, Jisas nip niñjom, midmagö löm, haga, “Ne nan añi ap nöp gagpan. Ne ammön, nan ne niñhon niñhon midöp gau sükim git, mani udmön, niibi bi nan midagöp gau kalip ñimön. Anig git mön me, nan aij ne u midteinab God ram miñön kumi kabö adö laj au. Hagpin rö git mön, aumön, yad aip ajaiul,” a ga. **22** Anig hagö, bi anibu nan niþpe iru mideria rö, mög gö, gasi miñlö yabiñ löl git ara. **23** Jisas bi niþpe gau kalip niñ git gabö göm haga, “Niibi bi nan iru midteinab gau uþham yabiñ God niibi bi niþpe midlö, kalip udöm ram niþpe au abad midteinab,” a ga. **24** Anig hagö, bi niþpe gau manö anibu niñjom, gasi iru nöp niñlö niñjöl göm, Jisas kalip kauyan haga, “Ñi pai yad gai i, manö hagabin i niñim. God ram miñön u uþham arep rö midöp! **25** Kaj kamel gau kalip mauöt nagit yubal miðan u arniñg, uþham arnabol u pen niibi bi uþpo kiño mani nan gau iru midöp gau, God ram miñön niþpe au uþham yabiñ arnabol,” a ga.

26 Jisas anig hagö, bi niþpe gau aiö yabiñ göm, pen hag niñjöl hag niñjöl göm hagla, “Anib u, an rö pör middep u udnab?” ö gitla. **27** Hageila, Jisas kalip niñjöl git haga, “Niibi bi gau ke göl rö lagöp; God nöp me niñhon niñhon gitig, gitim rö nöp midöp,” a ga. **28** Pen Pida Jisas niþp haga, “Nöñ! Hon ne aip ajol git, nan hon gau magöñhalö arö gitpun,” a ga.

29 Hageia, Jisas haga, “Yad kalip niñjö yabiñ hagabin, niibi bi yip gasi niñjom, manö aij yad wög u gitig, ram miñön kale arö göm aka, niñin

n̄imam kale gau arö göm aka, n̄ime nap kale gau arö göm aka, n̄i pai kale gau arö göm aka, wög adiñ kale gau arö göm, wög yip geinaböl u, ³⁰ God kalip ud aij ḡinab. Kalip abad m̄idö, m̄inön̄ naböj adö il i m̄ideinaböl n̄in u, ram, n̄iñin n̄imam, n̄ime nap, n̄i pai, wög adiñ kale iru yabit m̄ideinab. Pen n̄in r̄imnap n̄ibi b̄i r̄imnap gau, kalip n̄ibi b̄i yad piç m̄idpal u n̄ijööm, kalip gi naij ḡinaböl. Hainö pen God kalip dam ram m̄inön̄ n̄ipe au ud arö, n̄ipe aip pör nöp m̄ideinaböl. ³¹ Pen n̄ibi b̄i uri nöd araböl gau, hainö iru nöp jöl adö yabit gau m̄idpal gau, hainö iru nöp nöd am m̄ideinaböl,” a ga. *

*Jisas kauyan, “Umem uraknabin,” a ga
(Mad 20:17-19; Luk 18:31-34)*

³² Pen kale Jerusalem amöl gi, Jisas nöd ga; b̄i n̄ipe gau hain göm, gasi m̄ilö milö n̄ijööl gi areila n̄ijööm n̄ibi b̄i hain aueila gau n̄ijööm piñiñ ḡila. Jisas pen b̄i n̄ipe unbö m̄igan laj gau kalip nöp uł gi, goł au amöm, nan n̄ihön n̄ip ḡinig ga u kalip hag ña. * ³³ Jisas haga, “Hon Jerusalem arno n̄ijööl gi, b̄i ap Bi Ñi n̄ipe n̄ip kain gi dam, b̄i God n̄ip nan sabe gep b̄i kub gau abe, b̄i lo manö hag ñeb b̄i gau abe n̄imagö kalip ñö, n̄ip manö kub hagöm, ‘Bi anib̄i n̄ip al pak lep,’ a göm, ud b̄i Juda wasö gau kalip ñinaböl. ³⁴ Ñilö, n̄ip hag juöm, k̄iñu alöm, nagi ud paköm, dam böj nöp al pak l̄ilö umnab. Pen n̄in m̄ihöp m̄idöm, n̄in m̄ihau n̄igañ u kauyan uraknab,” a ga.

* **10:31:** Mad 20:16; Luk 13:30 * **10:32:** Mak 8:31; 9:31

*Jems aip Jon aip bikub midaiul, a gigasi u niñjlö
(Mad 20:20-28)*

³⁵ Sebedi ñit nipe mihau, Jems aip Jon aip apil Jisas nip haglö, “Manö hag ñeb bi, hol mihöñ nöp manö ap hag niñjlo, ne yau a gimön ginabön u aij,” a gilö. ³⁶ Anig hagailö, Jisas kalip haga, “Kale yip hag niñjnig gabil anibu, yad kalöp nihöñ ginam?” ö ga. ³⁷ Hageia haglö, “Hainö ne mailö aij ke halö midmön, ram minöñ magöñhalö kin rö abad mideinabön ñiñ u, halip mihöñ, bi ap ud ñiñmagö yiñjig böñ lau adö limön, bi ap ud ñiñmagö sidagö böñ lau adö lö, asik midaiul,” a gilö. ³⁸ Anig haglö, Jisas haga, “Kale mihöñ niñj aij gimil hagabil. Ñig asi yad ñiñjnabin u kale mihöñ u rö nöp ñiñjnabil? Yad ñig paknabin u, kale mihöñ u rö nöp paknabil?” ö ga. * ³⁹ Hageia, “Yau, anig ginabul,” a gilö. Hagailö, Jisas haga, “Niñjö hagabil. Ñig yad ñiñjnabin u, kale mihöñ u rö nöp ñiñjnabil; ñig paknabin u, kale mihöñ u rö nöp paknabil u pen * ⁴⁰ ñiñmagö yiñjig yad böñ lau an mideinab, ñiñmagö sidagö yad böñ lau an mideinab u yad hagnabin; u bapi nan nipe; nipe ke niñjöb rö ginab,” a ga.

⁴¹ Pen Jisas bi nipe unbö sidun laj manö anibu niñjlö, kalip mulu lugö, Jems Jon bi mihau kalip hag gila. ⁴² Anig gilö, Jisas kalip magöñhalö hagö ueila haga, “Kale niñbim, Juda nibi bi wasö gau, kinj kale klö göm abad midpal; bi kub kale manö nihöñ nihöñ hagnaböñ u niñjöm ana udöm hain ginaböl me. * ⁴³ Pen kale gipal rö gagmim. Bi

* **10:38:** Mak 14:36; Luk 12:50 * **10:39:** Ap 12:2; Rep 1:9

* **10:42:** Luk 22:25-26

an bi kub middainim u, bi pro ro middöm, nibi bi rimnap kalip wog gi ñeb bi ro middainim. *
44 Bi an bi kub yabil middainim u, bi pro ramö gau ro middöm, nibi bi rimnap kalip magöñhalö nagi wog gep bi ap ro middainim. **45** Bi Ñi nipe u, nibi bi gau kale wog yip gilan, a göm, auaga; wog kalip gi ñi damem, hainö nan si nan naij gipal adö u haji gi umnö, nibi bi iru nöp kamin aröö, a göm, aua,” a ga.

Jisas amgö we ga bi ap gö, amgö ñil nija
(Mad 20:29-34; Luk 18:35-43)

46 Jisas bi nipe gau aip daun kub Jeriko amjakla. Kale Jeriko arik arnig, nibi bi iru yabil nöp aip arla. Bi Dimeas ñi nipe Badimeas amgö we ga u, mani ñim, a göm, asib hagöl gi, adan gol au asik mideia. **47** Asik midö ninjöö gi, “Jisas bi Nasared nibö u auab,” a gilö ninjöö, nipe wiñ alöm haga, “Jisas, Depid Ñi nipe, yip mög ninjmön!” a ga.

48 Hageia, nibi bi gau nip hag göm hagla, “Manö hagagmön! Agamij mid!” a gila. Anig hagla u pen nipe agamij middöm wasö, meg magö dap ranööm wiñ kub alöm haga, “Depid Ñi nipe, yip mög ninjmön!” a ga. **49** Hageia, Jisas söl anib au piddöö gom haga, “Nip wiñ albe, aui auan,” a ga. Hagö, nibi bi gau bi amgö we u nip hagla, “Jisas nöp wiñ alab. Urakmön gasi halö aumön,” a gila. **50** Hageila, walij millöbö nipe u ud ju yuöö, yinjid nöp uraköm, Jisas mideia au ara. **51** Areia, Jisas nip haga, “Yip nihön gañ, a gimmön, auabön?” ö ga. Hageia haga, “Manö hag ñeb bi. Amgö u

* **10:43:** Mad 23:11; Mak 9:35

kauyan nıñnam, a gem, auabin,” a ga. ⁵² Hageia, Jisas haga, “Jisas yıp gö kamınj lınab, a gımön, nıñ udpan u rö, me ne kamınj lüp, gö ne aru,” a ga. Anıg hagö nıñöl gıt, magö anıbu nöp amgö nıñl nıñjom Jisas aip ara. *

11

*Jisas ud aŋ aŋ löm Jerusalem arla
(Mad 21:1-11; Luk 19:28-40; Jon 12:12-19)*

¹ Jisas bı nıpe gau aip am am Jerusalem söl söl göl gıt, Olip Dum, ram rılıg aglö Bedpagi Bedani a gal u amjaköm, Jisas bı nıpe mıhöp hagöm haga, ² “Ram mınöŋ mıgan lödaŋ ammil nıñnabil, kaj donki marep nıbi bı ud ajagpal ap adık lılö mideinab. Nıñmil, hubık daumil. ³ Nıbi bı rımnap kalöp nıhon gınig anıg gabil, a gaiöl, hagmil, ‘Bı Kub wög ap göm, kauyan yuö, aunab,’ a gımil,” a ga. ⁴ Anıg hagö, ammil nıñlö, kaj donki marep ap adan au ram ajöŋ ił gol au nagı adık lılö mideia. Hubık gılö nıñöl gıt, ⁵ nıbi bı yop söl anıb au mideila gau hagla, “Nıhon gınig kaj donki marep anıbu hubık gabil?” ö gıla. ⁶ Hageila, Jisas haga rö nöp hagailö, yau a gılö, ⁷ kaj donki marep anıbu dam Jisas mideia au apıl, wałjı mılö kub kale ud jumil, kaj donki adö laŋ lailö, Jisas adö anıbu asıka. ⁸ Nıbi bı gau iru nöp, wałjı mılöbö kale gau ud juöm, adan majö adö au lıla; rımnap mab ułan gau ud hak dap lıla. ⁹ Anıg göm, nıbi bı nıp nöd gıla gau abe, nıp hain gıla gau abe, wiñ alöl gıt hagla,

“God hib nıpe hagno adö aran!

* **10:52:** Mak 5:34

- Bi Kub bi nipe yuö auab i;
God nip abad aij ginim. *
- 10 Bac Depid kiñ midom nibi bi abad midm döp
rö,
nipe hanip ginab!
God hib nipe hagno adö aran!” a gila.
- 11 Jisas anig göm, Jerusalem aramöm, God sabe
gep ram raul u amöm, nan gau ninj ajö ninjöl gi,
sidö wad arö ninjöl gi, bi nipe unbö migan lan
gau aip ram ritig aglö Bedani arla.

Mab ninjeb ap magö pilaga
(Mad 21:18-19)

- 12 Ruö pen, Bedani nibö ado gi adan an au apöл
gi, Jisas nip kiyö la. 13 Kiyö lö, milö yijig ninjä
mab utem ap mideia. Magö rimnap pilöm midöp
aka göm, amöm ninjä, magö pilaga; mab utan nöp
mideia. Pen nihön: magö pilep nin u auaga. *
- 14 Anig gö, Jisas mab anibu haga, “Hainö nibi bi
rimnap mab magö ne u ninjagnaböl,” a ga. Bi nipe
gau manö haga anibu ninjla.

*God sabe gep ram nan sikim geila gau, Jisas
kalip hag höj yua*

(Mad 21:12-17; Luk 19:45-48; Jon 2:13-22)

- 15 Jisas bi nipe gau ut gi, Jerusalem amöm,
God sabe gep ram raul amöm ninjä, nibi bi gau
sikim göl gi, mani yimjik gi mideila. Anig geila,
mani yimjik geila aban bad gau ud ado göm,
yaur dap lilö rauöл gi mideila mab po gau ud
ado göm, nibi bi sikim göl gi, nan rauöл gi, ram
raul anibu mideila gau, kalip ridik gi höj yua.

* **11:9:** Sam 118:25-26 * **11:13:** Luk 13:6

16 R̄d̄k ḡt höj yuöm haga, “Nan r̄imnap dap God sabe gep ram kabö waryö ḡigabö göl m̄döp aŋ i padiagmim,” a ga. **17** An̄g hagöm haga, “God Manö u kal̄t kliñ r̄iköm hagla, ‘God hagöp, “Ram yad u, n̄ibi b̄t ram m̄inöj gau gau magöñhalö apöm, yip sabe ḡinaböl,” a göp,’ a ḡila. Pen kale an̄g gajim, b̄t nan si ud pi göl m̄idpal ram ap rö l öp,” a ga. *

18 An̄g hagö, b̄t God n̄ip nan sabe gep b̄t kub gau abe, b̄t lo manö hag ñeb b̄t gau abe, manö an̄bu n̄injöm, n̄ip al pak lun, a ḡila. Pen n̄ibi b̄t gau magöñhalö manö n̄ip u n̄injöm aiö ḡila rö me, Jisas n̄ip p̄iñiñ göm, aigöl gun n̄ip al pak lun, a göm, gasi u ułhai n̄iñ m̄ideila. * **19** Ram duga magö u, Jisas b̄t n̄ipe gau aip Jerusalem arö göm arla.

God n̄ip gasi añi n̄injim hag n̄injbe, hag n̄injnabim rö ḡinab

(Mad 21:20-22)

20 Ruö s̄ib halö adan aŋ au amöl ḡt n̄inla, mab ułem Jisas hag ga u ił halö böj nöp m̄ilep ḡt m̄ideia. **21** An̄g ga n̄injöm Pida haga, “Manö hag ñeb b̄t, nöj! Ułem mab rol hag gaina i m̄ilep ḡt lugöp!” a ga. **22** Hageia, Jisas haga, “God n̄ip n̄iñ udmim. **23** Yad kalöp n̄injö hagabin, hon hagnö God u rö nöp ḡinim, a ḡimim, gasi m̄ihöp wasö gasi añi n̄injim, dum ilö an̄bi ‘Ñig solwara aŋ au dan ḡt dam pak,’ a ḡinabim u, hagnabim rö ḡinab.

* **24** An̄b u me, God n̄ip hagnabun rö ḡinab, a ḡimim, gasi añi n̄injim hag n̄injbe, hagnabim

* **11:17:** Ais 56:7; Jer 7:11 * **11:18:** Mak 14:1 * **11:23:** Mad 17:20

rö g̫inab. * 25 Pen God n̫ip sabe g̫inig g̫imim, n̫ibi b̫ r̫imnap kalöp g̫i naij g̫ipal gau n̫ijmim arö g̫imim n̫ijööm Nap kale kumi kabö adö lañ m̫idöp u, nan si nan naij kale g̫ipim gau n̫ijööm arö g̫inab.

* 26 Pen n̫ibi b̫ r̫imnap kalöp g̫i naij g̫ipal gau n̫ijmim arö gagnabim u, Nap kale kumi kabö adö lañ m̫idöp u, nan si nan naij kale g̫ipim gau u rö nöp n̫ijööm arö gagnab.

“Nöp an hagö anig g̫i ajabön?” ö g̫ila

(Mad 21:23-27; Luk 20:1-8)

27 Pen Jisas b̫ n̫ipe gau aip kauyan Jerusalem apjaköm, n̫ipe God sabe gep ram raul gau g̫i ajö n̫ijööl g̫i, b̫ God n̫ip nan sabe gep b̫ kub gau abe, b̫ lo manö hag ñeb gau abe, b̫ manö ud as̫kep gau abe, Jisas m̫ideia au apööm hagla, 28 “Nöp an, anig g̫imön, a gö, g̫i ajabön?” ö g̫ila. 29 Hageila, Jisas pen haga, “Yad kalöp manö ap hag n̫ijönö, y̫ip hag ñeinabim u, yad pen yad an hagö g̫i ajabin u, kalöp hag ñinabin. 30 Jon n̫ibi b̫ gau kalip ñig pak ña u, God hagö ñig pak ña aka gasi n̫ipe ke n̫ijööm ñig pak ña? Y̫ip hag ñibe, n̫ijin!” a ga.

31 Anig hagö, kale ke hag n̫ij hag n̫ij göm hagla, “Hon hagnabun, ‘God hagö, Jon n̫ibi b̫ gau kalip ñig pak ña,’ a g̫inabun u, hanip hagnab, ‘Anib u, n̫ihön g̫inig Jon manö n̫ipe u n̫ij udagpim?’ ö g̫inab. 32 Pen hon hagnabun, ‘Jon gasi n̫ipe ke n̫ijööm kalip ñig pak ña,’ a g̫inabun u, hanip n̫ihön g̫inab?” ö g̫ila. Pen n̫ihön: n̫ibi b̫ gau magöñhalö, God hagö, Jon wög n̫ipe g̫imidöp a göm n̫ijm̫idal u me, Juda b̫ kub anib gau piñiñ

* 11:24: Mad 7:7 * 11:25: Mad 6:14-15

göm manö ke ap hagagla. ³³ Gası anıbu nıñjom hagla, “Hon nıñaqpun,” a gıla. Anıg hageila, Jisas kalıp pen haga, “Kale yıp pen hag ñagpim rö, yıp an hagö gı ajabin u, kalöp u rö nöp pen hag ñagnabin,” a ga.

12

Juda nıbi bı gau kale God bı nıpe gau kalıp gı naij gıla, a ga

(Mad 21:33-46; Luk 20:9-19)

¹ Jisas pen kalıp manö adö ap hod rıköm haga, “Bı ap waryö göm, nagı wain wög u gı yımöm, wain magö pak hib jakep, a göm, mıgan ap gılı aij gınab. Nıbi bı apöm nagı magö si udnabol u nıñ mıdaiun, a göm, ram gılanı gı mılö kub ap göm, bı rımnap kalıp hagnab, ‘Kale nagı wain wög yıp u abad mıdmim, hainö pılım po gö, yıp rımnap, kale rımnap udmim,’ a göm, ram mınönü mılö gau arnab. * ² Wain magö po gınab magö u, bı nıpe ap hag yuöm, hagnab, ‘Wain magö yıp rımnap ñılö daumön!’ a gınab. ³ Hagö, amjakö, bı wög gınabol gau, nıp ud pak pak löm, yıharıñ nöp hag yunabol. ⁴ Anıg gılö, bı wain wög nap nıbö u bı ap pen hag yunab. Amjakö, nıp nabıc lañ paköm, gı naij yabılı gınabol. ⁵ Anıg gılö, bı wain wög nap nıbö u, bı ap pen yuö arö, nıp böñ nöp al pak lınabol. Bı rımnap iru nöp yuö, anıb unbö nöp göl gı, rımnap mıñu magö paknabol, rımnap böñ nöp al pak lınabol. ⁶ Anıg gılö gılö me, bı wain wög nap nıbö u bı nıpe ap mıdageinab; ñı mıdmagö nıpe añı mıdeinab u, manö nıpe u

* **12:1:** Ais 5:1-2

udnaböl, a göm, yuö arnab. ⁷ Pen amjakö, n̄ibi b̄i wain wög ḡi m̄ideinaböl gau n̄iñöm hagnaböl, ‘Ñi auöp i, b̄i wain wög nap n̄ibö u ñi n̄ipe auöp. An̄ib u, n̄ip al pak lun me, nan n̄ipe udnim rö gau hon udnabun,’ a ḡinaböl. ⁸ An̄ig hagöm, ñi an̄ibu n̄ip böñ nöp al pak löm, dam höñ gau ud yunaböl. * ⁹ An̄ig geinaböl, b̄i wain wög nap n̄ibö u apöm, n̄ihön ḡinab? N̄ipe apöm, n̄ibi b̄i wain wög geinaböl an̄ib gau kalip al pak löm, n̄ibi b̄i r̄imnap kalip hagö, wain wög an̄ibu abad m̄ideinaböl,” a ga.

¹⁰ An̄ig hagöm kalip haga, “God Manö kalip kliñ r̄iköm hagla,

‘B̄i ram gep gau kabö milö arö ḡila u,
kabö an̄ibu nöp m̄iñi ram padö an̄ yan u
b̄in̄ig ñöl m̄idöp.’ *

¹¹ B̄i Kub an̄ig ga u,

hon n̄iñun aij a gabun,’ a ḡila,” a ga.

¹² Jisas an̄ig hagö, b̄i God n̄ip nan sabe gep b̄i kub gau abe, b̄i lo manö hag ñeb gau abe, b̄i manö ud as̄ikep gau abe, han̄ip nöp hagab, a göm, n̄ip sis̄i udu, a ḡi n̄iñla u pen n̄ibi b̄i gau kalip p̄iñiñ göm, arö ḡila.

“Dakis ñeb aka ñagep?” ö ḡila

(Mad 22:15-22; Luk 20:20-26)

¹³ Pen hainö Juda b̄i kub an̄ib gau, b̄i Perisi r̄imnap aip, Herod b̄i n̄ipe r̄imnap aip kalip hagla, “Kale Jisas m̄idöp au ammim, n̄ip manö r̄imnap hag n̄iñbe, n̄ipe n̄ihön dui manö hageinab, n̄ip dam nagiñ l̄inabun,” a ḡila. * ¹⁴ An̄ig

* **12:8:** Hib 13:12 * **12:10:** Sam 118:22-23 * **12:13:** Mak 3:6

hageila, Jisas mideia au amööm, hagla, “Manö hag ñeb bì. Hon nijəbun ne bì nijö yabił nöp hagpan. Bì kub gau abe, nìbi bì yiharın̄ gau abe, kalıp nijmön pıñiñ gagpan. God hagöp rö nöp nijmön, nìbi bì gau kalıp yijig göl nöp hag ñibar. Anıb u, hanıp hag ñi! Hon Juda nìbi bì lo gau aigöl gi mıtöp? Gapman bì kub Sisa u nıp dakis ñeb aka ñagep?” ö gila. ¹⁵ Anıg haglö, Jisas manö piral hageila u nijöm haga, “Nihön ginig, manö dui hagan a gitim, yip manö piral anıbu hagabim? Mani magö ap daube, yad nijin,” a ga. ¹⁶ Hagö, dap ñilö nijöm haga, “Mani ba u, bì an mulu adıñ u mıtöm, an hib u mıtöp?” ö ga. Hageia hagla, “Bì kub Sisa u nöp,” a gila. ¹⁷ Hageila, Jisas haga, “Sisa nan nipe mıtainim u Sisa nıp ñimim; God nan nipe mıtainim u God nıp ñimim,” a ga. Anıg hagöm, manö piral kale u dauba git aij ga anıbu nijöm, aiö yabił gila. *

Nibi bì umöm uraknaböl
(Mad 22:23-33; Luk 20:27-40)

¹⁸ Sadyusi nìbi bì gau, nìbi bì umöm, urakagnaböl, a göm, nijmidal rö, rımnap Jisas mideia au apöm hagla, * ¹⁹ “Manö hag ñeb bì. Bì God manö hagep Mosis, manö ap hanıp kali klin riköm haga, ‘Bì ap nìbi udöm, ñi pai riköm wasö, yiharın̄ umeinab u, nimam nipe ap pen nìbi kanjıl anıbu udöm, mam uma u ñi pai nipe u, a göm, rıknab,’ a ga. * ²⁰ Anıb u, bì il halö unbö mıtun jıñ u mideinaböl. Nimam nöd nìbi udöm, ñi pai riköm wasö, yiharın̄ umnab.

* **12:17:** Ro 13:7 * **12:18:** Ap 23:8 * **12:19:** Dud 25:5

21 Umö, n̄imam ȳgwö aŋ n̄ibö u pen n̄ibi an̄ibu n̄ip udöm, u rö nöp n̄i pai r̄iköm wasö, ȳihariŋ umnab. An̄ig gö, n̄imam ȳgwö n̄igaŋ n̄ibö u pen n̄ibi an̄ibu n̄ip udöm, u rö nöp n̄i pai r̄iköm wasö, ȳihariŋ umnab. **22** An̄ig ḡi dam dam, n̄imam unbö mudun j̄in u n̄i pai r̄iköm wasö, magöŋhalö ȳihariŋ umnaböl. Hainö n̄ibi u u rö nöp umnab. Pen n̄ibi b̄i umöm uraknaböl, a ḡipan u, **23** n̄ibi aňi ap b̄i n̄ipe unbö mudun j̄in l̄inab an̄ibu, hainö n̄imam mai aip n̄ibi n̄ipe m̄ideinab?” ö ḡila.

24 Hageila, Jisas haga, “Kale God Manö kal̄ kliñ r̄ikla u abe, God kłö n̄ipe u abe n̄iŋagpim rö, gasi n̄iŋö n̄iŋagpim. **25** N̄ibi b̄i umbal gau uraknaböl n̄in u, God ejol n̄ipe gau m̄idpal rö m̄idöm, b̄i gau n̄ibi udagnaböl; n̄ibi gau b̄i udagnaböl. **26** Pen n̄ibi b̄i kauyaŋ urakagnaböl, a ḡipim u, Mos̄is mab pro in nöp m̄ideia aiud kal̄ kliñ r̄ika u n̄iŋagpim rö löp. God, mab ineia aŋ au m̄idöm, Mos̄is n̄ip haga, ‘Ebrahim, Aisak, Jekop, God kale me, yad m̄idpin,’ a ga. An̄ib u, bac b̄i nöd umla gau kal̄p hagöm, ‘God kale m̄idpin,’ a ga. Pen kale hagpim rö, n̄ibi b̄i gau umöm, böŋ nöp umblap u, God n̄ipe, ‘Ebrahim, Aisak, Jekop, God kale m̄idpin,’ a gagböp. * **27** N̄ibi b̄i kam̄iŋ m̄idpal aka umbal u, God n̄iŋöb kale magöŋhalö kam̄iŋ m̄idpal. Kale n̄iŋ aij gagpim me, böŋ nöp umbal, a ḡimim, n̄iŋbim,” a ga.

God lo manö kub yab̄i u

(Mad 22:34-40; Luk 10:25-28)

28 B̄i lo manö hag ñeb b̄i ap, Jisas Sadyusi n̄ibi b̄i gau kal̄p hag aij ga u n̄iŋöm, apöm n̄ip hag n̄iŋöm

* **12:26:** Eks 3:2,6

haga, “Lo adö mai kub yabıł?” ö ga. * ²⁹ Hageia, Jisas haga, “Lo kub yabıł u, God Manö u kalı klıñ rıköm hagla, ‘Isrel nıbi bı nıñım! Bı Kub hon God, nıpe añi nöp Bı Kub mıdöp. * ³⁰ Mıdmagö ne u magöñhalö, gası rımid ne u magöñhalö, klö ne u magöñhalö udmön, God Bı Kub ne u nıp mıdmagö lımön,’ a gıla. ³¹ Manö kub yabıł ap, God Manö u kalı klıñ rıköm hagla, ‘Ne ke mıdmagö lıban rö, nıbi bı gau kalıp u rö nöp mıdmagö lımön,’ a gıla. Lo manö gau magöñhalö, lo anıb mıhau me lo kub yabıł mıdöp,” a ga. * ³² Hageia, bı lo manö hag ñeb bı u haga, “Manö hag ñeb bı. Ne nıñö yabıł hagpan, God añi me Bı Kub yabıł mıdöp; nıpe rö rımnap mıdagpal. ³³ Hon God nıp nan pak sabe gı ñınabun aka nan pak sabe gı ñı böñ nöp launabun u nan kub wasö. Nan kub yabıł me, mıdmagö hon u magöñhalö, gası rımid hon u magöñhalö, klö hon u magöñhalö udun, God Bı Kub u nıp mıdmagö lun; hon ke mıdmagö lıbun rö, nıbi bı gau kalıp u rö nöp mıdmagö lun,” a ga.
 * ³⁴ Anıg hageia, Jisas bı u, nıpe gası nıñ aij yabıł göm hagöp, a göm, nıp haga, “Ne God bı nıpe ap mıdmön rö löp,” a ga. Jisas pen manö nıñö yabıł gau nöp hageia u nıñöm, nıbi bı nıñmideila gau pıñıñ göm, hainö manö piral gau nıbö nıp neb neb göm hagmıdal rö, rımnap halö nıp hag nıñagla.

Krais nıpe bı an?
(Mad 22:41-46; Luk 20:41-44)

* **12:28:** Luk 10:25-28 * **12:29:** Dud 6:4-5 * **12:31:** Lep 19:18 * **12:33:** Dud 4:35; 1Sa 15:22; Hos 6:6

³⁵ Jisas God sabe gep ram au n̄ibi b̄i gau kalip manö hag n̄i m̄döl ḡi, n̄ibi b̄i gau kalip haga, “B̄i lo manö hag ñeb b̄i gau n̄ihön ḡinig hagpal, ‘Krais u n̄ipe Depid n̄i n̄ipe nöp,’ a ḡipal? ³⁶ Ana Uł u, Depid n̄ip gasi ñö, Depid n̄ipe ke kali kliñ r̄iköm haga,

‘B̄i Kub n̄ipe B̄i Kub yad u n̄ip haga,

“Ne ñ̄imagö yijig yad lau adö m̄dmön, yad n̄ibi b̄i kołmał ne gau

kalip ma mo ne gau l̄inabin,” a ga,’ a ga. *

³⁷ Anib u, Depid n̄ipe ke Krais n̄ip ‘B̄i Kub yad’ a ga. Pen Krais Depid n̄i n̄ipe m̄dböp, n̄ip ‘B̄i Kub yad’ a gagböp,” a ga. Jisas manö il anigöl n̄ijööm hag aij ga rö, n̄ibi b̄i iru yabił m̄ideila gau manö n̄ip u ñ̄iñi löl ḡi n̄ijla.

B̄i lo manö hag ñeb b̄i gau ḡipal rö gagmim, a ga

(Mad 23:1-36; Luk 11:37-54; 20:4)

³⁸ Jisas n̄ibi b̄i gau kalip manö hag ñöl ḡi haga, “B̄i lo manö hag ñeb b̄i gau kalip n̄iñ aij ḡimim. Kale ḡipal adö u, wałiñ m̄ilö kub gau löm, maker gau arno, n̄ibi b̄i gau, auabim e, ḡilö, hib hane i adö laj m̄ideiañ, a göm, gasi u n̄ijbal. ³⁹ Pen Juda magum gep ram u arno, hanip ka adö aij aij b̄i kub asikpal adö u asikmön, a ḡinaböl, a göm, gasi u n̄ijbal. N̄ibi b̄i nan kub ñ̄ijbal aŋ u, u rö nöp, n̄ibi b̄i amgö ilö adö au asikno, hanip n̄ijööm, hon b̄i gep hib m̄döp, a ḡinaböl, a göm, gasi u n̄ijbal. ⁴⁰ B̄i lo manö hag ñeb b̄i gau, n̄ibi pałpał ram nan kale gau nan hon rö laj, a göm, piłi ḡi udpal. God n̄ip sabe ḡinabun u, n̄ibi b̄i n̄ijöl, a göm, manö

* **12:36:** Sam 110:1

mīlö kub piral piral adö rīmnap nöp gau hagpal. Anig gipal u, hainö God kalpe ilön kub unbö ke yabit̄ ñinab,” a ga.

*Nibi kañit̄ yim gep rō marap God n̄ip nan kub
ñā*
(Luk 21:1-4)

⁴¹ Jisas God sabe gep ram mani dap ñimidal mīgan söl au asik mīdöm n̄ija, n̄ibi b̄t̄ gep gau, mani iru nöp dap yula. ⁴² Pen n̄ibi kañit̄ mani mīdageia ap, mani ałt̄ magö pro mīhöp dap yua. ⁴³ Anig ga n̄ijom, Jisas n̄ipe b̄t̄ n̄ipe gau hago ueila haga, “Yad kalöp n̄ijo yabit̄ hagabin, n̄ibi b̄t̄ gau kale mani pro ñibal, pen n̄ibi kañit̄ i mani kub yabit̄ ñöb. * ⁴⁴ N̄ibi b̄t̄ mani iru mīdöp gau, mani kale rīmnap halö iru nöp mīdö n̄ijöl ḡt̄, mani kale God n̄ip rīmnap nöp dap ñibal; pen n̄ibi kañit̄ i, mani n̄ipe magö mīhöp mīdajip u magöñhalö dap ñöb. N̄ipe nan rau ñijeb mani ap mīdagöp. Anig göp u, God n̄ijo, n̄ibi b̄t̄ rīmnap pro ñibal u pen n̄ibi kañit̄ i kub yabit̄ ñöb,” a ga.

13

God sabe gep ram wal ginab, a ga
(Mad 24:1-2; Luk 21:5-6)

¹ Jisas God sabe gep ram u arö göm höj arö n̄ijöl ḡt̄, b̄t̄ n̄ipe ap n̄ip haga, “Manö hag ñeb b̄t̄. Kabö aij udöm, ram aij ḡila i nöj!” a ga. ² Hageia, Jisas haga, “Ne kabö ram kub anibu n̄ijo, aij gö hagabön ar? Hainö ram anib i pa jö ma jö ḡt̄ yulö,

* **12:43:** 2Ko 8:12

kabö ap, kabö ap adö au m̄dageinab; böŋ nöp p̄iral yunab,” a ga. *

*Miñör ugalöm ułham mideinaböl, a ga
(Mad 24:3-14; Luk 21:7-19)*

³ Jisas anig hagöm, God sabe gep ram u arö göm, Olip Dum ara. God sabe gep ram u nö lau m̄döp, Olip Dum nö lai m̄döp. Jisas Olip Dum au asik m̄dö n̄ñöl göm, Pida, Jon, Jems, Edru kale yam apöm n̄ip hagla, ⁴ “Nan hagajan u, n̄in mai rö ḡinab? Pen nan n̄ihön rö gö n̄ñjun hagnabun, ‘Nan anib gau m̄ni ḡinig gab,’ a ḡinabun?” ö ḡila. ⁵ Hageila, Jisas kalip̄ haga, “N̄iñ aij ḡimim, manö piral haglö udagmim! ⁶ N̄ibi b̄i iru nöp apöm, pir alöm, hib yad u udöl ḡi, hagnaböl, ‘Yad Jisas nöp auabin,’ a ḡinaböl. Anig haglö, n̄ñjö hagaböl, a ḡimim, n̄ñagmim. ⁷ ‘Ram m̄nöñ gai i pen pen gaböl, ram m̄nöñ gau pen pen gaböl,’ a gaiöl, gasi iru n̄ñagmim. Nan anib gau ḡinab u pen uri ram m̄nöñ ił i nan gau magöñhalö p̄is ḡinab, a ḡimim, gasi u n̄ñagmim. ⁸ N̄ibi b̄i m̄igan r̄imnap uraköm, n̄ibi b̄i m̄igan r̄imnap aip pen pen ḡinaböl. Kiñ m̄igan r̄imnap uraköm, kiñ m̄igan r̄imnap aip pen pen ḡinaböl. Ram m̄nöñ gau magöñhalö munmon udöm, kiyö kub yabılı apöm ḡinab. Nan ḡinab anib gau, n̄ibi gau kalip̄ nöd n̄i pai n̄ñajip̄, hainö n̄i pai r̄ikpal rö u ḡinab. ⁹ Pen kale n̄iñ aij ḡimim m̄daimim. N̄in r̄imnap kalöp dam Juda kansol b̄i gau kalip̄ n̄ilö, manö kub hagnaböl. N̄in r̄imnap, Juda magum gep ram raul gau, ur udöm, kalöp paknaböl. N̄in

* **13:2:** Luk 19:44

r̄imnap, Jisas b̄i n̄ipe, a göm, kalöp dam gapman b̄i kub abe kiŋ abe m̄ideinaböl au amöm, manö kub hagnaböl. Pen an̄ig ud araiöl u, manö aij yad u gapman b̄i kub gau abe, kiŋ gau abe kalip hag n̄inabim. * ¹⁰ Pen nöd manö aij yad u, n̄ibi b̄i ram m̄inöj ke gau gau magöñhalö hag n̄ilö arnab n̄injöm n̄in hain hagpin u aunab.

¹¹ “Pen kalöp manö kub hagnig ud araiöl u, manö pen aigöl ḡi hagun, a ḡimim, gasi iru n̄injagmim. Hagnig ḡipe n̄injöl ḡi, Ana Uł kalöp gasi aij n̄ö, hagnabim. Manö anibu kale ke hagagnabim; Ana Uł n̄ipe ke hagnab. * ¹² N̄in anibu, mam b̄i gau uraköm, mam r̄imnap kalip al paklaŋ, a göm, kain ḡi dam b̄i manö n̄injeb b̄i gau n̄imagö adö kalip n̄ilö, al pak linaböl. Nap b̄i gau uraköm, n̄i pai kale ke gau kalip al pak lilaŋ, a göm, kain ḡi dam b̄i manö n̄injeb b̄i gau n̄imagö adö kalip n̄ilö, al pak linaböl. N̄i pai gau uraköm, n̄ime nap b̄i kalip n̄injö, mulu lugö, kalip al pak lilaŋ, a göm, kain ḡi dam b̄i manö n̄injeb b̄i gau n̄imagö adö kalip n̄ilö, al pak linaböl. * ¹³ Yad lau adö m̄ideinabim u n̄injöm kalip mulu kal n̄injaböl u pen kale n̄ibi b̄i an an, kłö ḡimim yip arö gagmim, c̄ig ḡimim nöp m̄ideinabim gau, n̄in hain hagpin u aueinab, God kalöp ud kamij yunab,” a ga. *

*Hainö nan naij yabìł waiö linab, a ga
(Mad 24:15-28; Luk 21:20-24)*

* **13:9:** Mad 10:17-20 * **13:11:** Luk 12:11-12 * **13:12:** Mad 10:21 * **13:13:** Mad 10:22; Jon 15:21

14 “Pen nan hil ası ması gep u, ka nıpe aragep au am uraköl mideinab, nıjnabim u, kale nıbi bı ram mınöj Judia mideinabim gau, yıñjd piññı gıt nö ilö gau armim. (Kale nıbi bı manö i uri nöp amgö lı nıjnabim gau, manö il u rık nıj aij gımmim.) * **15** Nıbi bı ram adö laj mideinabim gau, nan yad rımnap udnam, a gımmim, ado gıt ram raul aragmim. * **16** Nıbi bı wög naböj gau ajeinabim gau, waij mılö yad ap udnam, a gımmim, ado gıt ram aragmim. **17** Pen ñın anıbu, nıbi ñi mudun halö mideinabol gau abe, nıbi ñi painjan ci ñeinabol gau abe, ułham yabił piññı gıt arnabol. * **18** Nan gınab anıbu, God nıp sabe gımmim, ram yığon göp ñın u gagnım, a gımmim. **19** Nıhon gınıg: God hadame dagol gau ram mınöj gıt la ñın u rıköm, mıd damöm mıñi mıdpun ñın i, nan naij anıbu rö ap gaga; hainö gau u rö nöp nan naij anıbu rö ap gagnab. * **20** Nan naij anıbu pör gıtböp, nıbi bı magöjhälö um haklap. Pen Bı Kub nıpe nıbi bı nıpe udnam gau kalıp gası nınjom, wasö gö me, nan naij anıbu yıp magö ap gınab.

21 “Ñın anıbu nıbi bı rımnap kalıp hagnabol, ‘Nınjim! Krais mıdöp i! Krais mıdöp dań!’ a gınabol u pen nınjö hagabol, a gımmim, nınjagmim. **22** Nıbi bı rımnap, God nıbi bı nıpe ke hag la gau kalıp udun, a göm, piral hagöm hagnabol, ‘Yad me Krais; yad me bı God manö hagep ap,’ a göm, nan gagep rö rımnap gınabol. Pen God nıbi bı

* **13:14:** Dan 9:27; 11:31; 12:11 * **13:15:** Luk 17:31 * **13:17:**
Luk 23:29 * **13:19:** Dan 12:1 Rep 7:14

nipe ke hag la gau udagnaböl, wasö. * 23 Anib u, niñ aij gitim. Nan niñhon niñhon hainö gitnab u, yad kalöp hagnö niñbim u me, niñ aij göl gitmidaimim.

Jisas hainö ado git aunab

(Mad 24:29-31; Luk 21:25-28)

24 “Pen miñjör kub anib gau git hakö niñjöl git, siđö u sib göm, rakin u mailö gagnab. 25 Gapit gau kumi kabö adö laj nibö pig ju lug auö niñjöl git, nan kumi kabö adö laj midöp gau, gitdañ nibö gai nibö gitnab. * 26 Niñ anibu, Bi Niñ nipe pidöñ ke yabit udöm, mailö aij unbö ke halö kumi bad anj au auö niñjöl git, niibi bi niþ niñnaböl. * 27 Pen ejol nipe gau hag yuö ram miñönj ke gau gau magöñhalö rigoñ rigoñ gau amöm, niibi bi nipe ke hag la gau ut göm niþ daunaböl. *

Mab siłip linab

(Mad 24:32-35; Luk 21:29-33)

28 Jisas haga, “Kale mab rauan gau niñnabim u, manö hagabin i niñ aij gitnabim. Mab rauan gau siłip löm, pidöñ gó niñjöl git, miñi siđö linig gab, a gitim niñbim. 29 Anib u rö, hainö nan hagpin gau gó niñjöl git, ‘Miñi söl midöp, Jisas haga rö gitnig gab,’ a gitim niñnabim. 30 Yad hagabin u gasi niñjöl git midaimim. Niibi bi miñi midpal gau rimnap midlö niñjöl git, nan anib gau git hakö, hainö umnaböl. 31 Kumi kabö adö laj abe, miñönj naböñ it i abe ur gitnab; pen manö magö yad gau ur gagnab; pör pör nöp midleinab.

* 13:22: Rep 13:13 * 13:25: Ais 13:10; Joe 2:10,31; 3:15; Rep 6:12-13 * 13:26: Rep 1:7 * 13:27: Mad 13:41; Mak 13:32

*Ñin mai aunabin u b̄i ap n̄iñagöp, a ga
(Mad 24:36-44; Luk 17:26-30,34-36)*

³² “Ñin mai aka magö mai aunabin u, n̄ibi b̄i r̄imnap n̄iñagpal, ejol gau n̄iñagpal, yad u rö nöp n̄iñagpin; Bapi nöp n̄iñöb. ³³ An̄ib u me, ñin mai aunabin u n̄iñagpim rö, pör pör n̄iñ aij yabił göl ḡi m̄daimim.

³⁴ “Aunabin ñin an̄bu, aiud hagnig gabin i rö. B̄i kub ap ram n̄ipe u arö göm m̄igan ap arnig göm, b̄i wög gep n̄ipe gau kalip wög adö ke ke hag löm, ‘Wög an̄ig an̄ig ḡimim,’ a göm, b̄i n̄ipe ajön ił abad m̄ideinab u n̄ip hagnab, ‘Ñiñ aij yabił ḡimön m̄daimön,’ a göm, arnab. ³⁵ Kale u rö nöp, magö mai b̄i ram nap n̄ibö u aunab u n̄iñagpim rö, ñiñ aij ḡimim m̄daimim. Dugo magö u aunab aka, s̄ibön aŋ kub yan̄ aunab aka, k̄ilak̄il wiñ alnab magö u aunab aka, hilim halö aunab, a ḡimim, n̄iñagpim. * ³⁶ Kale hanbe n̄iñöl ḡi, yiñid aunim rö l öp u me, ñiñ aij ḡimim m̄daimim. ³⁷ Pen kalöp nöp hagagabin; n̄ibi b̄i gau magöñhalö u rö nöp hagabın, ñiñ aij ḡimim m̄daimim!” a ga.

14

Jisas n̄ip aigöl gun al pak lun, a göm, gasi u n̄iñla

(Mad 26:1-5; Luk 22:1-2; Jon 11:45-53)

¹ Pen Juda kai Pasopa ñin kub u abe, Bred Yis Halö Ñiñagep ñin kub u abe yöp ñin m̄ihöp nöp m̄idö n̄iñöl ḡi, b̄i God n̄ip nan sabe gep b̄i kub gau abe, b̄i lo manö hag ñeb b̄i gau abe, Jisas n̄ip aigöl gun, agamij ud s̄is̄ lun, dam al pak lun,

* **13:35:** Luk 12:38

a göm, anıg gi gası nıñla. ² Pen gası ap nıñjom hagla, “Pasopa ñin i anıg gıno, nıbi bı iru nöp gai i uraköm, pen pen göm, hanıp gi naij gınaböl,” a göm, arö gıla.

³ Jisas ram rıñig aglö Bedani amöm, Saimon ram u am asıköm, nan ñıñeila. Bı Saimon anıbu, nöd wös hapeb la u, Jisas gö, kamıñ la. Pen nan ñıñlö nıñjöl gi, nıbi ap wel hañlı aij aeup mani kub raabal u, barol halö dapöm, aŋ au pa jö göm, Jisas nıp nabıc adö lanj hoŋ ga. * ⁴⁻⁵ Hoŋ gö, bı mıdeila anıb gau, rımnap nıñlö, hibur kalıp u naij gö, kale ke hagla, “Wel anıbu sıkim göm, mı aňi ap bı ap wög göm mani udnab rö u udöm me, nıbi bı nan mıdagöp gau kalıp ñeb u pen nıhon gınig anıg göl yıharıŋ hoŋ göp?” ö gıla. Anıg hagöm, nıbi anıbu nıp hag jula.

⁶ Anıg hageila, Jisas kalıp haga, “Nıhon gınig anıg hagabim? Nıp arö gim! Yıp göp anıbu, gi aij yabił göp. ⁷ Nıbi bı nan mıdagöp gau, kale aip pör nöp mıdeinabim rö, ñin rımnap kalıp nan ñıñig, ñıñabim. Pen yad aip pör mıdageinabun. * ⁸ Nıbi anıbi, nan nıpe gep rö u, göp. Umnö, wel hañlı aij aeup u lı ñöm rıgöl gınaböl rö, yıp nöd lı ñab. * ⁹ Anıb u, yad kalıp nıñö hagabin, hainö manö aij yad u ram mıñöŋ gau gau magöñhalö hag ñıłö arö nıñjöl gi, nıpe göp anıbu halö haglö, kale nıbi anıbi nıp gası hauł gagnaböl,” a ga.

*Judas, Jisas nıp al pak lılaŋ, a göm, mumug ga
(Mad 26:14-16; Luk 22:3-6)*

* **14:3:** Luk 7:37-38 * **14:7:** Dud 15:11 * **14:8:** Jon 19:40

10 Pen Jisas bi nipe ap Judas Iskariod, Jisas nip mumug ginam a göm, bi God nip nan sabe gep bi kub gau ara. **11** Bi God nip nan sabe gep bi kub anib gau, mumug ga anibu nijööm, aij gö, hagla, “Nöp mani rimnap ninabun,” a gila. Hageila me, Judas, “Aigöl gem hagnö, kale apöm Jisas nip ud aröö,” a göm, gasi u ulhai nij mideia.

Pasopa nin u mini, a göm, nan nijla

(Mad 17:17-25; Luk 22:7-14,21-23; Jon 13:21-30)

12 Bred Yis Halö Nijagep nin kub u auö, Pasopa kaj sipsip pi pak sabe gi nijeb nin u, Jisas bi nipe gau nip hag nijööm hagla, “Nan hon nijnabun u, migan mai gi jin gun?” ö gila. * **13** Hageila, Jisas bi nipe mihöp hag yuööm haga, “Kale daun kub u ammil nijnabil, bi ap nig mil dap areinab; nip nable pakmil aip armil. **14** Bi anibu amööm ram raul arainim, kale mihöj bi ram anibu nap nibö u nip hag nijmil hagmil, ‘Manö hag neb bi hagöp, “Bi yad gau aip Pasopa nan nijnabun raul migan mai?” ö göp,’ a gimil. **15** Kale hag nijlö, nipe kale dam ram adö laj, nan gau magöñhalö midöp raul migan kub u yamnab. Yamö, nan nijnabun u raul migan anibu gi jin gaimil,” a ga.

16 Jisas kalip mihöj anig hag yuöö, daun kub u ammil nijlö, Jisas haga rö nöp mideia. Nijmil, Pasopa nan nijnig gila u, gi jin gilö.

17 Dugo magö u, Jisas bi nipe rimnap aip amjaköö, **18** nan nijöl gi haga, “Yad kalöp nijö hagabin, bi yad aip nan jim nöö nijabun aui nöp,

* **14:12:** Eks 12:6

bi ap, yip al pak lilanj, a göm, yip mumug ginab,”
a ga. *

¹⁹ Anig hagö, bi nipe gau mög gö, gasi minjör
ninjöl göm, nip anj anj hag ninjöl gi hagla, “Ne
yip hagabön aka?” gila. ²⁰ Hageila, Jisas haga,
“Kale bi yad unbö migan laj midpim u, bi ap anig
ginab. Bi anibbu me, yad aip nan kinaq anj jim nöl
ninjabul i. ²¹ Yad Bi Ni nipe, God Manö kalip kliñ
riköm hagla rö nöp umnabin u pen bi yip al pak
lilanj, a göm, mumug ginab u, nip mög ninjabin.
Nipe ilön kub udnab u me, nip yag dauagblap u
aij,” a ga.

Jisas bi nipe gau kalip bred wain ña
(Mad 26:26-30; Luk 22:14-20; 1Ko 11:23-25)

²² Nan ninjöl gi, Jisas bred u udöm, God nip aij,
a göm, ud jö göm, bi nipe gau kalip nöl gi haga,
“Ud ninjim! U hañ roman yad,” a ga.

²³ Pen nig wain kap u, u rö nöp udöm, God nip
aij, a göm, bi nipe gau kalip nöö, magöñhalö ninjö
ninjöl gi, haga, ²⁴ “Nig i, hagape yad. Hagape yad
hon gi lugnab u me, God manö ninjö hag la rö,
nibi bi iru nöp nipe aip ud dim ninab,” a ga.

* ²⁵ Anig hagöm haga, “Yad kalöp ninjö hagabin,
minjñi nin i riköm nig wain ninjagnabin. Yihariñ
nöp midnö midnö, God nibi bi udöm kumi kabö
adö laj au abad mideinab nin u nöp, nig wain
kauyan ninjñabin,” a ga. ²⁶ Anig hagöm, bi nipe
gau aip God nip sabe gep kimap ap hagöm, Olip
Dum arla.

* **14:18:** Sam 41:9 * **14:24:** Eks 24:8; Sek 9:11; Jer 31:31-34;
1Ko 10:16; Hib 9:20

*Jisas Pida n̄ip haga, “Yad Jisas n̄ip niñagpin,’
a ḡinabön,” a ga
(Mad 26:31-35; Luk 22:31-34; Jon 13:36-38)*

²⁷ Jisas b̄i n̄ipe gau kalip haga, “God Manö u kalip kliñ r̄iköm hagla, ‘God n̄ipe haga, “Yad b̄i kaj sipsip mukep u n̄ip pak l̄inö, kaj sipsip gau piñiñ ḡi ke ke arnaböl,” a ga,’ a ḡila. Anib u rö, m̄idö m̄idö kale magöñhalö yip arö ḡimim, piñiñ ḡi arnabim. ²⁸ Pen yad umem, urakem ram miñön Galili arnö, kale hain niñabim,” a ga. * ²⁹ Anig hageia, Pida haga, “B̄i r̄imnap nöp arö göl rö löp u pen yad nöp arö gagnabin, wasö,” ga. ³⁰ Hageia, Jisas haga, “Yad nöp niñö hagabin, miñi niñ i nöp, siñön aŋ yan kiłakit̄ wiñ miñhop alagnab magö u, ‘Yad Jisas n̄ip niñagpin,’ a ḡimön, ij miñhau niñaq wai niñabön,” a ga.

³¹ Hageia, Pida manö klö yabił hagöm haga, “Yip nöp aip al pak l̄inig, al pak löl u pen yad Jisas n̄ip niñagpin, a gem, hagagnabin,” a ga. Jisas b̄i n̄ipe gau magöñhalö, Pida haga rö nöp hagla. *

*Jisas God n̄ip sabe ḡi mideia
(Mad 26:36-46; Luk 22:39-46)*

³² Jisas b̄i n̄ipe gau aip mab wög adiñ Gedsemani amöm kalip haga, “Kale aui asik m̄idaimim; yad am sabe ḡinig arabin,” a ga. * ³³ Anig hagöm, Pida, Jems, Jon kalip uł ḡi damöm, gasi miłö löl ḡi haga, ³⁴ “M̄idmagö yad u ilön ḡi dam lugöp u, umnam rö löp. Kale ił i m̄idmim, niñ m̄idaimim,” a ga. * ³⁵ Anig hagöm, kalip au hag

* **14:28:** Mad 28:16; Mak 16:7 * **14:31:** Jon 11:16 * **14:32:**
Jon 18:1 * **14:34:** Jon 12:27

löm, nipe yöp söl anib au amöm, mänöj naböj yan lug paköm, ilön kub udnig geia anibu, Nap nipe wasö gïnïm aka wasö gagnïm, a göm, sabe göl gi mideia. ³⁶ Nap nip sabe göm haga, “Bapi, ne nan gau magöñhalö gep u nöp midöp. Nan yip gïnig gab u, yad mänör kub midöp. Ne yau a gïmön, yip unbö gagnïm. Pen nan yip niñön gïnig gainïm u, gasi yad niñnam rö gagmön, gasi ne ke niñban adö u nöp yip gïmön,” a ga. *

³⁷ Hagöm, ado gi bi nipe miñhau niñan mideila au apöm niñja, kale böj nöp hon han arla. Anib u, nipe Pida nip haga, “Saimon, ai gïnig gïmön hon hanabön? Yöp magö ap niñ midaimön rö lagöp ar?” a ga. ³⁸ Anig hagöm, bi nipe gau kalip haga, “Hon nan naij gun rö lög, a gïmim, niñ aij gïmim, God nip sabe göl gi midaimim. Gasi kale u gïmim rö lög u pen hañ roman kale iru maru göp,” a ga. ³⁹ Anig hagöm, kauyan ado gi amöm, Nap nip nöd sabe ga rö, kauyan sabe ga. ⁴⁰ Pen kauyan ado gi apöm niñja, bi nipe gau böj nöp hon kal auö han arla. Niñjom, kalip haga, “Kale hon hanabim ar?” a ga. Hagö, ana udöm, pen hagöl rö laga.

⁴¹ Pen Jisas gïson amöm, ado gi apöm kauyan hon haneila u niñjom haga, “Kale yiharin han midpim ar? Me aij! Bi game, niñim! Bi ap apöm, Bi Ni nipe kain göm, bi nan si nan naij gipal gau kalip niñig gab. ⁴² Urakpe arun! Niñim! Bi yip kain göp auab i,” a ga.

Jisas nip ud sisli lila

(Mad 26:47-56; Luk 22:47-53; Jon 18:3-12)

* **14:36:** Mak 10:38; Jon 6:38

43 Jisas kalip manö anibu hagö nijööl git, magö anibu nöp, bi nipe unbö migan laj ap, Judas, bi iru nöp dapöm apjaka. Bi anib gau, bi God nip nan sabe gep bi kub gau abe, bi lo manö hag neb gau abe, bi manö ud asikep gau abe, hag yulö aula. Kale ru milö kid rimnap udöm, ur pakep rimnap udöm, aula. **44** Judas nöd kalip hag lom haga, “Yad bi ap nip am hag wihai udem, ud bom haluem, mulu nijeinam u, bi u me, a gitim, nip ud sisli limim, ud arim,” a ga.

45 Judas anig hagöm, Jisas mideia au amjaköm, “Manö hag neb bi,” a göm, nip ud bom haluo nijööl git, **46** bi rimnap apöm, Jisas nip ud sisli lila.

47 Jisas ud sisli lilo nijööl git, Jisas bi nipe ap uraköm, ru milö kid nipe u ud tip git udöm, bi God nip nan sabe gep bi kub yabiil u wög nip git nimidöp bi u, nip rimid böj lap u böj nöp rit ajañ al yua.

48 Pen Jisas bi nip ud sisli lila gau kalip haga, “Ru milö kid udmim, ur pakep udmim, yip nan si udep bi ap a gitim auabim aka? **49** Yad por por God sabe gep ram u amem, kale aip midem, nibi bi gau kalip manö hag nimidin u pen yip ud sisli lagpe. Pen uri kale God Manö u kalit klin rikom hagla ro nöp gabim,” a ga. * **50** Pen magö anibu nöp, Jisas bi nipe gau magohenhalö nip arö göm pitnij git aram hakla. **51** Bi praj ap, walij milöbö ap nöp yimöm, Jisas nip ud areila u hain arö, nip abe ud sisli lun, a gitlö, **52** pirk areia, walij bad nipe u ud ju udlö, nipe magö nöp pirk ara.

* **14:49:** Luk 19:47; 21:37; Jon 18:20

*Jisas n̄ip manö kub hagla
(Mad 26:57-68; Luk 22:54-55,63-71; Jon 18:13-14,19-24)*

⁵³ Jisas n̄ip dam, b̄i God n̄ip nan sabe gep b̄i kub yabił ram u arla. Ud areila, b̄i God n̄ip nan sabe gep b̄i kub gau löm, b̄i manö ud asīkep gau löm, b̄i lo manö hag ñeb b̄i gau löm, ap ram anību magum ḡila. ⁵⁴ Pida pen hapi hapi n̄inj damöm, b̄i God n̄ip nan sabe gep b̄i kub yabił ram n̄ipe u amjaköm, b̄i ram anību wōg ḡimidal gau aip asīköm, mab mali m̄ideila. ⁵⁵ B̄i God n̄ip nan sabe gep b̄i kub gau abe, Juda Kansol kub b̄i gau magöñhalö abe, Jisas ḡi ajm̄idöp manö ił ap udun, n̄ip al pak lun, a ḡi n̄inj wasö n̄injla. ⁵⁶ N̄ibi b̄i iru nöp daulö, Jisas n̄ip manö piral adö r̄imnap hagla u pen manö hagla u adıp adıp hagagla. Ke ke haglö, manö ił r̄imnap n̄injagla. ⁵⁷ Pen r̄imnap uraköm, piral hagöm, hagla, ⁵⁸ “Hon n̄inj m̄idno, n̄ipe haga, ‘God sabe gep ram, ñ̄magö udöm ḡila i, r̄ib wał ḡi yuem, ñ̄in m̄ihau n̄igañ u, kauyan ḡinabin. Ñ̄magö udöm ḡipal rö u gagnabin; ram anību ke yabił ap ḡinabin,’ a göp,” a ḡila.” * ⁵⁹ Manö hagla anību u rö nöp adıp adıp hagagla; ke ke hagla.

⁶⁰ B̄i God n̄ip nan sabe gep b̄i kub yabił u uraköm, Jisas n̄ip haga, “Manö nöp hagaböl u, ne manö pen ap hagagnabön ar?” a ga. ⁶¹ Hagö, Jisas manö ap pen hagagö, kauyan hag n̄injöm haga, “Ne me Mesaia u, B̄i Kub aij u Ñ̄i n̄ipe aka?” ga. ⁶² Hageia, Jisas haga, “Yau me. Me yad nöp. Yad, B̄i Ñ̄i n̄ipe, B̄i Kub kłö ke yabił ñ̄magö yijig kid

* ^{14:58:} Jon 2:19-21

lau adö asık mıd arö gem, kumi kabö adö laŋ au nıbö kumi bad aŋ aŋ lem aueinabin, nıŋnabim,” a ga.

63-64 Jisas anıg hagö, bı God nıp nan sabe gep bı kub yabıł u, wałj nıpe gau ke ud bılılı göl git haga, “Nıpe God hib nıpe u rıb juajıp u nınbim! Anıb u, nıbi bı rımnap hag nıŋagun. Nıpe git naij göp u waiö hagöp me u. Anıb u, kale nıhön gası nıŋabim?” ö ga. Hagö, bı kub gau magöñhalö uraköm, hagla, “Bı anıg göl hagöp anıbu, nıp al pak lep,” a gitla. * **65** Anıg hagöm, bı rımnap Jisas nıp kıñu alöm, wałj bad ap ud amgö nıp u pału git nööm, nıp paköl git hagla, “Ne ke nıŋmön, hanıp hagö, nıŋun, nöp an pakab?” ö gitla. God sabe gep ram bı polisman gau, u rö nöp nıp mıñu magö nöp pakla.

*Pida haga, “Yad Jisas nıp nıŋagpin,” a ga
(Mad 26:69-75; Luk 22:56-62; Jon 18:15-18,25-27)*

66 Pida am asika au nöp mıdö nıŋöl git, nıbi praj ap, bı God nıp nan sabe gep bı kub yabıł u nıp wög git nımidöp ap apjaköm, **67** Pida mab run naböy mıdeia au nıŋöm, haga, “Ne u rö nöp Jisas bı Nasared nıbö u aip ajmıdan,” a ga. **68** Hageia, Pida haga, “Ne nıhön hagabön? Manö hagabön u yad nıŋagpin,” a ga. Anıg hagöm, höŋ yaŋ arö nıŋöl git, kılakıl wiñ ala. **69** Nıbi praj anıbu nöp, Pida nıp kauyaŋ nıŋöm, nıbi bı mıdeila gau kalıp haga, “Bı i bı nıpe ap,” a ga. **70** Hageia, Pida kauyaŋ wasö ga.

* **14:63-64:** Lep 24:16; Jon 19:7

Yöp magö ap m̄idöm, n̄ibi b̄i urak m̄ideila an̄ib gau, Pida n̄ip kauyan̄ hagla, “Ne u rō n̄öp ram m̄inön̄ Galili n̄ibö u me, hon n̄ijbun ne abe b̄i n̄ipe ap,” a ga. ⁷¹ Hageila, Pida haga, “B̄i Kub n̄ij m̄idöp; piral hagnö, yip al pak l̄in̄im. Pen n̄ijö yabiñ hagabin! B̄i an̄ig hagabim u yad n̄ijagpin yabiñ!” a ga. ⁷² An̄ig hagö n̄ijöl git, k̄ilakit u kauyan̄ wiñ ala. Wiñ alö, Pida Jisas nöd haga, “K̄ilakit wiñ m̄ihöp alagnab magö u, ‘Yad Jisas n̄ip n̄ijagpin,’ a gitmön, ij m̄ihau n̄igan̄ wai n̄inabön,” a ga manö u n̄ijö, mög gö, m̄itlöj kub ga.

15

*Jisas n̄ip dam Pailod m̄ideia ud arla
(Mad 27:1-2,11-14; Luk 23:1-5; Jon 18:28-38)*

¹ Hilim halö, b̄i God n̄ip nan sabe gep b̄i kub gau löm, b̄i lo manö hag ñeb b̄i gau löm, b̄i manö ud as̄ikep gau löm, Juda Kansol b̄i kub gau magöñhalö löm, magöñhalö manö hag gum göm, Jisas n̄ip nagit löm, dam gapman b̄i kub Pailod m̄ideia u ud arla. * ² Dam arlö, Pailod Jisas n̄ip haga, “Ne Juda n̄ibi b̄i kiñ kale u aka?” ga. Hageia, Jisas haga, “Me ne hagpan me u,” a ga.

³ B̄i God n̄ip nan sabe gep b̄i kub gau Jisas manö kub hagöm manö ke ke iru n̄öp hagla. ⁴ An̄ig gö, Pailod Jisas n̄ip haga, “N̄öp manö iru hagabol u, ne pen manö r̄imnap hagagnabön ar?” a ga. ⁵ Hagö, Jisas pen manö hagagö, Pailod gasit iru yabiñ n̄öp n̄ijä. *

* ^{15:1:} Luk 22:66 * ^{15:5:} Ais 53:7; Mak 14:61

Juda n̄ibi b̄i gau hagla, “Jisas n̄ip mab ba laj al pak l̄imön!” a ḡila

(*Mad 27:15-26; Luk 23:13-25; Jon 18:39-19:16*)

⁶ Pen Juda kai Pasopa n̄in kub u auö, pör am Rom gapman b̄i kub Pailod n̄ip hag n̄ijlö, kalip b̄i naḡiman kale hag n̄ijm̄idal b̄i u nöp ȳihariñ hag höj yumidöp. ⁷ Pen n̄in an̄bu, b̄i ap hib n̄ipe Barabas n̄ibi b̄i r̄imnap ugalöm, Rom gapman aip pen pen göm, wip al pak l̄ila rö, kalip naḡi l̄ilö m̄ideila. ⁸ N̄ibi b̄i gau ap magum göm, Pailod n̄ip b̄i naḡiman pör hag n̄ijm̄idal rö hag n̄ijlö, ⁹ Pailod kalip haga, “Juda kiñ kub kale u, kalöp hubik yunam aka?” ga. ¹⁰ N̄ihön ḡinig: Pailod n̄ipe ke n̄ija, b̄i God n̄ip nan sabe gep b̄i kub gau, Jisas n̄ip ȳihariñ mulu kal n̄ijla rö, n̄ip dap n̄ila. ¹¹ Pen b̄i God n̄ip nan sabe gep b̄i kub gau, n̄ibi b̄i gau kalip hagla, “Pailod n̄ip hagpe, Jisas wasö, Barabas n̄ip hubik yunim,” a ḡila. An̄ig ḡilö, n̄ibi b̄i gau Pailod n̄ip hagla, “Barabas n̄ip hanip hubik yumön,” a ḡila. * ¹² An̄ig hageila, Pailod haga, “An̄ig hagpim u, pen b̄i an̄bi kale Juda kiñ hon a ḡipim u, n̄ip n̄ihön ḡinam?” ö ga. ¹³ Hagö, kale manö b̄latö göm hagla, “N̄ip mab ba laj al pak l̄imön!” a ḡila. ¹⁴ Hageila, Pailod haga, “N̄ipe n̄ihön ḡi naij gö, an̄ig ḡinam?” ö ga. An̄ig hageia pen kale b̄latö yabiñ göm hagla, “Mab ba laj al pak l̄imön! Mab ba laj al pak l̄imön!” a ḡila.

¹⁵ Pen Pailod, manö kłö hagla an̄bu udöm, n̄ibi b̄i gau kalip aij gañ, a göm, Barabas n̄ip ȳihariñ hag yuöm, b̄i n̄ipe r̄imnap kalip hagö, Jisas n̄ip

* ^{15:11:} Ap 3:13-14

nagi löm, miñu magö pakla. Jisas nüp pak püs gïlö niñjöl git, Pailod haga, “Nüp dam mab ba lañ al pak lïmim,” a ga.

*Ami bï gau Jisas nüp hag jula
(Mad 27:27-31; Jon 19:2-3)*

¹⁶ Ami bï gau, Jisas nüp dam gapna Pailod ram kub niþe u amöm, bï yam kale rïmnap kalip wiñ allö aueila, ¹⁷ walij aþi milöbö ap, gapman bï kub gau rol git miðmidal rö Jisas nüp rïm ñöm, nan kalit kalit halö rïmnap rïk dapöm, kiñ rol gipal usajil bad rö ap göm, nüp nabic cög adö lañ rol git ñila. ¹⁸ Rol git ñöm, Jisas nüp aþeb aþeb ñöl göm hagla, “Ne Juda kiñ kub pör nöp miðmön!” a gitla.

¹⁹ Anig hagöm, ur udöm, nabic niþe paköm, nüp kiñu al ñila. Mideia söl au kugom yïmöm, kale kiñ nüp gïmidal rö, nüp ubör yïhöj gitla. ²⁰ Nüp anig göl hag juöm, walij aþi milöbö nüp rïm ñila u ud ju yuöm, walij niþe ke u yïm ñöm, mab ba lañ al pak lïnig ud arla.

*Jisas nüp mab ba lañ al pak lila
(Mad 27:32-44; Luk 23:26-43; Jon 19:17-27)*

²¹ Kale añ au amöl git, Aleksada Rupas madöl miñhau nap kale Saimon, Sairini daun nïbö bï u, gau git ajööm, apöm Jerusalem arniç areia u, nüp nable paköm, klö göm, hagla, “Jisas mab kros u ud kag gïmön ud aru!” a gitlö, udöm kalip aip ara. * ²² Anig göl amöm, Jisas nüp dam ram miñnöj au manö yöl hib Golgoda a gïmidal ka au amjakla. Golgoda manö il u “Wip Nabic Cög Ij.” ²³ Amjaköm, nüp ñig wain ap udöm, marasın mö

* ^{15:21:} Ro 16:13

a ḡimidal r̄imnap ud b̄ig ado malo göm, Jisas n̄ip n̄ila pen n̄iñaga. ²⁴ Jisas n̄ip mab ba lañ al pak löm, wañij n̄ip gau udöm, n̄ime li ke ke udnig, sadu rö göl göm udla. *

²⁵ S̄idö hilim halö lim gi yuöm yop audik galik aua magö u, Jisas n̄ip mab ba lañ c̄ipit̄ pak lila. ²⁶ C̄ipit̄ pak löm, n̄ihön ḡinig al pak lila manö u, mab kros ba adö lañ kalit̄ kliñ r̄ikla:

JUDA KAI KIN KALE ME I.

²⁷ Mañ anibu, bi nan si udep m̄ihöp u rö nöp al pak lila, ap mab böj lap, ap mab böj lap. ²⁸ Giла anibu, God Manö u kalit̄ kliñ r̄ikom, ḡinabol a giла rö nöp giла. Manö anibu kalit̄ kliñ r̄ikom hagla, “N̄ip n̄iñlö, bi nan naij gep ap rö linab,” a giла. *

²⁹ N̄ibi bi gau ap ran ap lugöl gi, Jisas n̄ip n̄iñjom, nabic gor mar göm, n̄ip hag juöm hagla, “Ne, ‘God sabe gep ram u r̄ib wał gem, n̄in m̄ihöp n̄iganj kauyanj gi linabin,’ a giна u, * ³⁰ miñi ne ke giñön, kamij arö, hon n̄iñun,” a giла.

³¹ Bi God n̄ip nan sabe gep bi kub gau abe, bi lo manö hag ñeb bi gau abe, Jisas n̄ip u rö nöp hag juöm, kalit̄ ke nöp pen hago pen hago göm hagla, “N̄ibi bi r̄imnap kalit̄ gajit̄ kamij arbal u pen uri n̄ip ke gö kamij arniñ rö lagöp. ³² Niþe pör hagoþ, ‘Isrel n̄ibi bi Mesaia miðpin, Isrel Kin miðpin,’ a goþ rö, miñi n̄ip au lañ c̄ipit̄ pak libal u, niþe ke u rö nöp urak aui auö n̄iñun n̄iñö hagoþ, a gun, n̄ip n̄iñ udnabun,” a giла. Pen bi Jisas aip al pak lila miðhau Jisas n̄ip u rö nöp hag julö.

* ^{15:24:} Sam 22:18 * ^{15:28:} Ais 53:12 * ^{15:29:} Sam 22:7; 109:25; Mak 14:58

*Jisas uma**(Mad 27:45-56; Luk 23:44-49; Jon 19:28-30)*

³³ Sido aŋ aulik aua magö u, sibön göm, mid
damöm, sido gamiŋ ga magö u kauyaŋ mailö ga.
³⁴ Mailö gö niŋöl git, Jisas meg miŋan dap ranöm,
wiñ al hagöm haga, “Eloi, Eloi, lama sabakdani?”
ö ga. Hibru manö haga anibu manö il u, “God
yad. God yad. Yip ai giŋig arö giŋpan?” * ³⁵ Hagö,
nibi bi söl anib au mideila gau niŋöm hagla,
“Niŋim! Ilaija niŋ wiñ alab,” a gitla.

³⁶ Pen bi ap nan hain auebö rö bad ap udöm, niŋ
wain mani pro raubal miŋan yan rauöm, Jisas niŋ
niŋö niŋaŋ, a göm, gamit milö ap ud abös alöm,
mideia adö laŋ nöll git, haga, “Hon niŋ midno,
Ilaija apöm, niŋ ud asik dam miŋöll il yan linab
aka?” ga. *

³⁷ Anig hagöm, niŋ midlö niŋöl git, Jisas wiñ
kub alöm, uma. ³⁸ Magö anibu nöp, walij milö
kub God sabe gep ram magö raul miŋan yan ajöŋ
pit gitla u, aŋ u pa biili göm, ke ke lap lap aram
miŋan hiik mideia.

³⁹ Bi ami gau abad midmidöp bi kub u, mab
kros ba aŋ aui adö au gitlaŋ mideia u, Jisas anig
hagöm uma u niŋöm, nan nihon nihon ga gau
niŋöm, haga, “Niŋö hagpal! Bi anibi God Niŋi
yabi!” a ga.

⁴⁰⁻⁴¹ Niби iru nöp Jisas aip Jerusalem aula gau,
apöm goł au mideila. Aŋ anibu, niби mihau niŋaŋ
Jisas niŋ wög pro pro rimnap git niŋidal ram
miŋöll Galili. Niби Maria mihop midailö; niби hib
alog anib mihau, ap Magdala daun nibö, ap Jems

* ^{15:34:} Sam 22:1 * ^{15:36:} Sam 69:21

Josep madöl mihau nime kale u. Nibi ap hib nipe Salomi. Nibi anib gau magöñhalö niñ midlö niñöl git, Jisas uma. *

Josep nipe Jisas hañ roman kabö miñan au rígöl ga

(Mad 27:57-61; Luk 23:50-55; Jon 19:38-42)

⁴²⁻⁴³ Josep bi Arimadia daun nibö, Juda Kansol kub bi gep ap, God nibi bi udöm abad mideinab niñ anib abad midmidöp. Bi anib, rol God nip sabe gep niñ u, a göm, nan git jin geia. Jisas uma u niñöm, ram söl duginig gab, a göm, miñi wip he ud asik dam rígöl ginam, a göm, piñin gaga; Pailod mideia u amöm, hag niña. ⁴⁴ Hag niñö, Pailod, Jisas hadö uma manö u niñöm, pa gitli göm, bi ami bi abad midmidöp bi kub u nip wiñ alö, aueia, hag niña. ⁴⁵ Hag niñeia haga, "Midönöp umöb," a ga. Anig hago, Pailod Josep nip haga, "Yau. Wip dam rígöl gitmön," a ga.

⁴⁶ Hagö, Josep walij rud kub ap rauöm, am wip he ud asik dap lugöm, walij u ud magöñhalö wam wam göm, dam kabö miñan gitson nibö nöp lu lila kabö miñan u rígöl ga. Rígöl göm, kabö halai kub ap ud gau ga git damöm, wip rígöl ajöñ u pit ga.

⁴⁷ Maria Magdala aip, Maria Josep nime u aip, niñ midlö niñöl git, wip rígöl gitla.

16

Jisas uraka

(Mad 28:1-8; Luk 24:1-12; Jon 20:1-10)

¹ Juda God nip sabe gep niñ kale u ap padiö, Maria Magdala u, Maria Jems nime u, nibi Salomi

* **15:40-41:** Luk 8:2-3

u, wip he u wel lì ñun, a göm, am wel hałiŋ aij
auep r̄imnap rau dap lılıö hana.

² Ruö Sade ñin u, sib halö uraköm, wip r̄igöl
gila u areila. ³ Adan aŋ au aramöl ḡi hagla,
“Kabö kub wip r̄igöl ajöŋ pak p̄it gila u, an ud
kiliŋ ḡi goł gau yunab?” ö gila. ⁴ Anig hagöm,
amjaköm, n̄inla, kabö kub wip r̄igöl ajöŋ pak p̄it
gila anibu, hadö liŋ ḡi am goł au m̄ideia. ⁵ N̄injom,
m̄igan anibu hiikid amöm n̄inla, bi praj walij
rud m̄ilöbö yima ap, n̄imagö yijig lau adö asik
m̄ideia. Nip n̄injom p̄iñin gila. ⁶ Piñin geila, kalip
haga, “Piñin gagmim. Yad n̄inbin, kale Jisas bi
Nasared n̄ibö, mab ba lan al pak lila u nip n̄injig
auabim. Pen n̄injim! Nipe aui m̄idagöp. Nipe
m̄idö nöp uraköm aröp. Nip r̄igöl gila ka u nöp
m̄idöp aui ap n̄injim. ⁷ Pen yinid ammil, bi nipe
gau Pida aip hagmil, ‘Jisas nipe nöd amöm Galili
m̄ideinab. Nipe ke kalöp nöd haga rö, kale am
nipe n̄injabim anib gau,’ a ḡimil,” a ga. *

⁸ Anig hagö, n̄ibi gau aninin gö, ñin ma ḡil
ḡil göm, wip r̄igöl höj amöm arö göm, ḡi dö ḡi
arla. Piñin gila n̄injom n̄ibi bi r̄imnap kalip manö
anib hag ñagla.

Maria Magdala Jisas nip n̄ija (Mad 28:9-10; Jon 20:11-18)

⁹ Jisas umöm, ñin wañignibö u uraköm, nöd
yabił amöm, Maria Magdala m̄ideia au waiö lö,
nip n̄ija. Pen n̄ibi anibu nip nöd kijaki aiön pi
unbö mudun jin u aban al m̄ideia n̄injom Jisas hag
höj yua. ¹⁰⁻¹¹ Nipe Jisas nip n̄injom, am bi nipe

* ^{16:7:} Mad 26:32; Mak 14:28

gau mītön̄ ḡi mīdeila aŋ au amöm, Jisas kam̄ın̄ mīdöp n̄ip n̄ıŋbin̄, a gö, kale böŋ nöp umöb, a göm, manö n̄ip u udagla.

*Jisas b̄i n̄ipe mīhau adan aŋ au ammil n̄ip n̄ıŋlö
(Luk 24:13-15)*

¹² Hainö pen, Jisas b̄i n̄ipe mīhöp ram mīnöŋ mīgan ap ḡi ajailö, Jisas b̄i unbö ke rö löm apöm, adan aŋ au waiö lö, n̄ip n̄ıŋmil, ¹³ am b̄i n̄ipe r̄ımnap kalıp hag n̄ıllö u pen, n̄ıŋö hagabil, a göm, manö kale udagla.

Manö aij yad u n̄ibi b̄i gau kalıp hag n̄ımmim, a ga

(Mad 28:16-20; Luk 24:36-49; Jon 20:19-23; Ap 1:6-8)

¹⁴ Hainö mañ ap me, Jisas b̄i n̄ipe unbö agıp lan̄ u nan n̄ıneila aŋ au waiö löm, kalıp hag göl ḡi haga, “Yad uraknö, n̄ibi b̄i r̄ımnap yıp waiö n̄ıŋöm, apöm kalöp hag n̄ıllö, n̄ihön ḡıntıg piral hagpal, urakagöp, a ḡımmim, n̄ıŋbim?” ö ga. *

¹⁵ Anıg hagöm, kalıp haga, “Kale manö aij yad u dam ram mīnöŋ gau gau magöŋhalö ammim, n̄ibi b̄i gau magöŋhalö hag n̄ımmim. * ¹⁶ N̄ibi b̄i an an, manö aij yad anıbu n̄ıŋ udöm, n̄ıg paknaböl gau, kam̄ın̄ arnaböl. Pen n̄ibi b̄i an an n̄ıŋ udagnaböl gau, God kalıp manö kub hagö ilön udnaböl. *

¹⁷ “N̄ibi b̄i manö yıp n̄ıŋöm, ‘N̄ıŋö hagöp,’ a göm, n̄ıŋ udnaböl gau, nan gagep rö ḡı naböl. K̄ıjaki aiön pi nan gau n̄ibi b̄i kalıp aban̄ alnab gau, hib yad u hagöm, hag höŋ yunaböl. Manö yabiň kale u arö göm, manö ḡısön n̄ibö adö ap

* **16:14:** 1Ko 15:5 * **16:15:** Ap 1:8 * **16:16:** Ap 2:38

ke hagnaböl. * **18** Re gadgoł n̄ibi b̄i hauöp gau ud n̄iŋlö, nan ap gö umagnaböl. Nan naij n̄ibi b̄i ñiŋjom umbal gau rimnap ñiŋlö, nan ap gö umagnaböl. Pen n̄ibi b̄i nan ḡinab gau, kalip ñ̄magö l̄ilö, kamıñ linab,” a ga. *

God Jisas n̄ip udöm ram m̄inöŋ n̄ipe kumi kabö adö laŋ au ud ara

(Luk 24:50-53; Ap 1:9-11)

19 B̄i Kub Jisas manö anibu kalip hag p̄is gö n̄iŋöl git, God n̄ip udöm, ram m̄inöŋ n̄ipe kumi kabö adö laŋ au ud ara. Ud arö, God ñ̄magö yijig n̄ip lau adö asika. *

20 Pen b̄i n̄ipe gau amööm, Krais manö aij u ram m̄inöŋ gau gau magöŋhälö hag ñ̄ilö arö n̄iŋöl git, B̄i Kub, manö aij yad n̄iŋö linim, a göm, kalip aip m̄idöm, klö ñö, nan gagep rö gau gitla. *

* **16:17:** Ap 2:4; 8:7 * **16:18:** Luk 10:19; Ap 28:3-6 * **16:19:**
Ap 1:9-11; 2:33-34 * **16:20:** Ap 14:3; Hib 2:3-4

**Manö Kamīn
The New Testament in the Kobon Language of Papua
New Guinea
Nupela Testamen long tokples Kobon long Niugini**

Copyright © 2005 The Bible Society of Papua New Guinea

Language: Kobon

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2015-01-26

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 21 Feb 2024 from source files dated 31 Aug 2023

3850151d-322e-5e07-a069-b89a616a091d